

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Första kammaren.

Nr 34.

Lördagen den 13 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets nästlidne dag bordlagda betänkande nr 10, ävensom första kammarens andra tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtande nr 5.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets den 10 och 12 i denna månad bordlagda utlåtande nr 8, angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för motarbetande genom offentligt upplysningsarbete av den i Sverige bedrivna mormonvärningen anvisa på extra stat för år 1916 ett anslag av 4,000 kronor.

*Anslag för
bekämpande
av mormon-
värning.*

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda skäl hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar C. J. G. Swartz, O. M. Strömberg, H. H. K. Ericson, A. Åström, G. M. H. Ekelund och O. Bergqvist, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte för motarbetande genom offentligt upplysningsarbete av den i Sverige bedrivna mormonvärningen anvisa på extra stat för år 1916 ett anslag av 4,000 kronor.

Herr statsrådet Westman: Herr talman, mina herrar! Mormonerna fortsätta alltjämt att driva en livlig agitation i vårt land för att hos oss värva anhängare. Det är som bekant

Första kammarens protokoll 1915. Nr 34.

*Anslag för
bekämpande
av mormon-
värvning.
(Forts.)*

framför allt av det skälet, att det uti denna agitation ofta ligger en mer eller mindre skickligt dold emigrantvärvning, som staten ansett, att särskilda åtgärder borde vidtagas för att genom upplysningsverksamhet motarbeta denna agitation.

Den upplysningsverksamhet, som bedrivits med hjälp av det föreliggande anslaget, har, alltsedan detta anslag beviljades, varit anförtrord åt en svensk-amerikan, pastor Aslev. Denne har alldeles särskilda förutsättningar för en sådan uppgift, enär han tidigare uti Augustanasynodens tjänst varit verksam i Utah och därför kan lämna skildringar av förhållandena där ute, byggda på personlig erfarenhet.

Det är ju visserligen sant, att det åligger varje prästman inom den svenska kyrkan och för övrigt varje själasörjare inom de olika religiösa organisationer, som finnas i vårt land, såsom en moralisk plikt att motarbeta den propaganda, som mormonerna driva, men det är ju alldeles givet, att den, som själv varit där ute och känner förhållandena på grund av egna iakttagelser, skall äga större möjligheter än andra att väcka sina åhörarens intresse och vinna deras förtroende. Uppsala domkapitel har också, såsom framgår av statsverkspropositionen, fördelaktigt vitsordat den verksamhet, som pastor Aslev utövat, och för mig ha blivit företedade även andra intyg, som gå i samma riktning. Således intygar kyrkoherden i S:t Olai församling i Norrköping, J. Sjöholm, att de föredrag om mormonismen, som pastor Aslev under år 1914 höll i Norrköping, »av allt att döma ganska kraftigt bidragit till hejdande av mormonagenternas propaganda på platsen», och kyrkoherde Landquist i Katarina församling här i Stockholm meddelar, att i Katarina församling ha mormonerna en av dem inrättad lokal för sina sammankomster, varav framgår, att flera mormoner finnas där och driva sin verksamhet i församlingen. Kyrkoherden meddelar vidare, att han varit närvarande och åhört två föredrag, som pastor Aslev hållit, och därvid funnit, att pastor Aslev på ett åskådligt och överbevisande sätt belyst mormonismens läror, och han tillägger, att »det vore väl att hava flera så goda föreläsare för att motarbeta mormonismen».

Ehuru efter allt att döma pastor Aslev sålunda utövat en förtjänstfull verksamhet, har jag likväl i mitt yttrande i statsverkspropositionen framkastat den tanken, att den ifrågavarande upplysningsverksamheten skulle kunna ordnas på ett annat sätt än hittills och måhända främjas genom inledande av ett samarbete med de kyrkliga organisationer, som av svensk-amerikanare ha bildats i Amerika. Att jag framfört detta förslag, beror framför allt därpå, att jag sagt mig, att ju längre tid pastor Aslev stannar här i Sverige, ju längre tid som förflyter, sedan han själv var i Utah och där samlade sina erfarenheter, desto mer förlora hans berättelser i aktualitet och i övertygande kraft på åhörarna.

Sedan många år tillbaka driver Augustanasynoden en organiserad verksamhet i Utah, och det var, som jag förut nämnde, i dess tjänst, som pastor Aslev tidigare var anställd. Jag hade

*Anslag för
bekämpande
av mormon-
värering.
(Forts.)*

nu tänkt mig, att man kunde få till stånd ett ordnat samarbete med Augustanasynoden på det sättet, att man inginge ett avtal med synoden om att denna skulle utse någon lämplig person ibland dem, som i dess tjänst verka i Utah, och låta honom komma över till Sverige för någon kortare tid, högst några få år, för att sedan utbytas mot någon annan lämplig person från samma arbetsfält. På detta sätt skulle man vinna, att vi alltid hade tillgång till friska arbetskrafter hos oss, och samtidigt skulle vi få tillfälle att få bättre kännedom om våra landsmäns öden därute i Utah och att följa de trådar, som förena Utah med mormonernas missionsarbete här i Sverige.

Den omständighet, som framför andra driver oss att vidtaga energiska åtgärder mot mormonvärvningen i vårt land, är som bekant, att mormonerna särskilt lägga an på att värva unga kvinnor för Utah. Hos oss germaner har ju sedan urgamla tider kvinnan intagit en aktad ställning, och det ligger hos oss i blodet en instinkt, som gör det motbjudande för oss att åse, huru mormonagenterna locka unga kvinnor av vårt folk över till ett samhälle, som, uppbyggt på grundvalen av en låg religionsform, tilldelar kvinnan en låg ställning.

Det bästa medlet mot mormonagitationen är givetvis en ökad folkupplysning, men ingen kan säga, hur länge det kan dröja, innan vår folkupplysning hinner stiga så högt, att den erbjuder tillräckligt skydd. Intill dess vi nått dit, böra enligt min mening åtgärder vidtagas emot en agitation av sådan art som mormonernas, och jag vågar därför uttrycka den förhoppningen, att kamraren måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag och för ytterligare ett år bevilja detta anslag till en upplysningsverksamhet riktad mot deras agitation.

Herr Strömberg: Detta anslag för motverkande av mormonpropagandan har ju under de senare åren nästan årligen debatterats i riksdagen, och skilda meningar ha gjort sig gällande om nyttan av detsamma. De flesta äro väl dock överens om att den propaganda, som bedrives, är till verklig skada för vårt land, och är man överens därom, så synes det mig, att man även borde vara överens om att någonting bör göras för att hejda och motverka denna skada, och det är ju också egentligen om de olika sätten därför, som man tvistar. Hittills har det, såsom vi nyss hörde från statsrådsbanken, huvudsakligen bedrivits upplysningsverksamhet emot denna mormonpropaganda, och den person, som haft att ombesörja denna upplysningsverksamhet, har varit pastor Aslev. Hans verksamhet har ju från olika håll varit utsatt för ganska mycken och skarp kritik. Huruvida denna kritik alltid har varit fullt berättigad eller icke, skall jag lämna osagt, men förmodligen har kritiken mången gång varit överdrivet skarp. Jag vill emellertid å andra sidan icke heller förneka, att hans verksamhet nog mången gång torde givit anledning till att sätta ifråga, huruvida den varit så lämpligt lagd. Emel-

Anslag för
bekämpande
av mormon-
värvning.
(Forts.)

lertid ställer nu statsrådet i utsikt, att andra åtgärder skulle kunna vidtagas, som skulle verka på ett bättre och kraftigare sätt. Han har i den kungliga propositionen blott helt flyktigt vidrört denna sak och framkastat ett flyktigt skisserat förslag i den riktningen, men vi ha nyss hört något närmare detaljerat, huru han tänkt sig saken. I varje fall komma utgifter att bliva nödvändiga, hur man än ordnar denna sak, och vi reservanter ha därför ställt oss på den ståndpunkten, att vi vilja bevilja det av Kungl. Maj:t begärda anslaget på 4,000 kronor, som utgått under åtskilliga år, men vi göra det under uttalande av att dessa medel icke böra användas, förrän en utredning har skett och åtgärder vidtagits för att denna upplysningsverksamhet skall anordnas på ett verksammare och bättre sätt. Däremot har utskottet intagit den ståndpunkten, att inga penningar böra beviljas, förrän en plan blivit framlagd och riksdagen kommit i tillfälle att efter granskning därav uttala sitt gillande. Jag erkänner, att det i allmänhet är riktigt att först pröva ändamålet, innan man beviljar ett anslag, men jag vill påpeka, att det i detta fall icke torde vara så lämpligt, då det nämligen är fråga om ett gammalt anslag, som redan utgått under flera år och som man icke utan skada kan låta alldeles upphöra. Det är min bestämda övertygelse, att om detta anslag nu skulle avslås, så kommer detta att av mormonagenterna uppfattas, som om riksdagen icke vidare anser deras verksamhet skadlig, och de komma utan tvivel att begagna detta förhållande i sin agitation och förklara, att de äro i sin fulla rätt och att riksdagen icke anser deras verksamhet vara något som bör motverkas. Vidare är det nu så, att om man en gång fått bort ett anslag, så torde det möta ganska stora svårigheter att få det förnyat ett annat år.

Jag vill vidare påpeka, att dessa agenter ännu fortsätta sin verksamhet på ett ganska kraftigt sätt, och ett talande exempel härpå är, att samma dag, då utskottet lämnade sitt avstyrkande utlåtande, fick man läsa i tidningarna på eftermiddagen, att mormonagenterna huserade så våldsamt i Västernorrlands län, att Konungens befallningshavande gått in till Kungl. Maj:t med begäran om utvisning av två stycken. Jag hoppas därför, att denna kammare skall bifalla det av Kungl. Maj:t begärda anslaget. Jag är icke lika säker på medkammaren, och jag kan icke underlåta att säga, att om nu detta anslag skulle indragas, så vore det lyckligt, om Kungl. Maj:t ville begagna det enligt mitt förmenande långt kraftigare medel, som ligger i användande av utvisningsdekretet, så långt detta låter sig göra.

Herr talman, jag tillåter mig yrka bifall till reservationen.

Herr Pers: Det är ju en känd sak, att det vid föregående tillfällen icke har rätt enighet om denna fråga vare sig inom statsutskottet eller inom riksdagen. Då frågan i år skulle behandlas i statsutskottet, så fick utskottet genom ett uttalande i den kungl. propositionen anledning att intaga den ståndpunkt

det nu har omfattat. Det föreföll nämligen av statsrådets yttrande, som om statsrådet hade blivit övertygat om att verksamheten icke var lagd på ett lyckligt sätt. Det säges där, att verksamheten skulle kunna anordnas på ett annat sätt än hittills varit fallet, och det yttras bland annat, att personvalet är rätt vanskligt. Under sådana förhållanden och då en utredning utlovades, så var det helt naturligt, att utskottet ställt sig på den ståndpunkten, att man först ville se vad en utredning ledde till för resultat, och man styrktes i sitt tvivel angående herr Aslevs lämplighet för uppdraget. Nu har herr statsrådet här intagit en väsentligt annan ståndpunkt. Herr statsrådet har givit herr Aslev synnerligen goda vitsord, som man alldeles icke kunnat finna någon motsvarighet till i propositionen. Det är möjligt, att herr statsrådet nu fått närmare upplysningar härom, men jag tror dock, att den allmänna uppfattningen, vilken jag också delar, är, att herr Aslev saknar den vederhäftighet i allmänhet, som fordras, för att en verksamhet av detta slag skall vinna någon verklig och varaktig framgång i vårt land. Jag tror, att den misstanke, att herr Aslev icke är den rätte mannen, som man trott sig finna i den kungliga propositionen, har större berättigande än vad herr statsrådets uttalande angående denna person för några ögonblick sedan kunde giva vid handen. När herr statsrådet ställde i utsikt ett samarbete med Augustanasynoden i Amerika, så vill jag i detta sammanhang framställa en tanke, som jag tror förtjänar att beaktas, och det är, att vi för en verksamhet som denna böra mer än hittills mobilisera våra egna krafter på detta område. Vi ha i vårt land under de senaste årtiondena sett uppväxa en storartad frivillig verksamhet på det religiösa och humanitära området, och det är min övertygelse, att om vi emot denna mormonpropaganda, vars stävande vi alla gärna skulle se, med ett målmedvetet och levande intresse mobiliserade landets egna krafter på det religiösa och humanitära området, så skulle de bästa resultat uppnås. Man kunde ju förvänta, att vår statskyrka därvidlag skulle intaga hedersplatsen såsom ledande och organiserande, men den borde sätta sig i förbindelse med religiösa och andra samfund, som verka i samma riktning, och med ett sådant organiserat arbete tror jag, att verkligt goda resultat skulle kunna uppnås. Det må nu förhålla sig huru som helst med herr Aslevs vederhäftighet, men jag vill i varje fall uttala som min tro, att en utifrån importerad person visserligen kan äga en viss förmåga att väcka uppscende och få tidningarna att tala om sig samt kanske även att bli uppmärksammas av de kyrkliga myndigheterna, men för att tränga in i samhällets fibrer, att nå dessa ofta okunniga och fördomsfulla människor, som äro närmast utsatta för mormonernas propaganda, saknar han i allmänhet möjlighet, därtill äro landets egna barn och de själasörjare, de predikanter och andra personer, som dagligen komma i beröring med dem, i långt högre grad ägnade. Då jag ser saken på detta sätt, är

*Anslag för
bekämpande
av mormon-
värning.
(Forts.)*

Anslag för
bekämpande
av mormon-
värning.
(Forts.)

jag icke alls övertygad om att ett annat personval med bibehållande i övrigt av samma verksamhetsmetoder, som hittills ha tillämpats, skulle lämna några goda resultat. Jag tror, att när man betraktar saken så, kan man med lugnt samvete ansluta sig till utskottets uppfattning. Frågan är enligt Kungl. Maj:ts eget yttrande svävande och outredd, och till dess man får se, på vilka vägar man vill slå in, kan saken gärna anstå.

Då denna verksamhet började år 1911, var det utan riksdagens hörande, och jag tror, att skulle det yppa sig tillfälle till några lämpliga åtgärder i saken, är Kungl. Maj:ts icke heller nu urständsat att ställa medel till förfogande för att interimsvis påbörja en sådan verksamhet, om riksdagen nu avslår det begärda anslaget.

Man har här sagt, att det är svårt att få ett nytt anslag, ifall detta avslås. Jag undrar verkligen, om icke detta ändå är att alltför mycket misströsta om riksdagen. Kommer det ett gott förslag, ett förslag, som ger vid handen, att någonting verkamt skall uträttas med lämpliga medel, så kan man med tillförsikt vänta, att de kommande riksdagarna skola behjärta ett sådant ändamål.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindblad, Anders: Mitt parti har ju ända från det att detta anslag började diskuteras vänt sig mot detsamma dels av principiella skäl och dels emedan vi icke väntat några som helst resultat av en sådan agitation. Det ser nu ut, som om även bland övriga partier den meningen allt mer skulle göra sig gällande, att hela detta projekt överhuvud taget är förfelat. Bland reservanterna ser man blott sex av denna kammares ledamöter. Hela andrakammarhalvan och de övriga av förstakammarhalvan äro på utskottets sida. Således är det, såsom synes, ingen partifråga, utan alla ha blivit ense om det olämpliga i det sätt, varpå denna agitation bedrives. Man får icke det resultat av den, som man från början trott på.

Nu har från herr statsrådets sida framhållits pastor Åslevs förtjänster såsom agitator mot mormonismen. Jag erinrar mig emellertid ett tillfälle för tre år sedan, då ett par unga flickor, den ena från Göteborg, vilka en längre tid varit i Utah, kommo tillbaka för att hälsa på här hemma. De hade tillfälle att åhöra pastor Åslevs föredrag och kommo sedan till mig samt voro mycket indignerade över att sådant — »sådana lögnaktiga uppgifter», sade de — kunde få spridas angående förhållandena på den plats, där de varit och som de kände synnerligen väl till. Den ena av flickorna hade icke varit mormon, då hon reste ut. Hon reste ut, därför att hon väntade sig bättre existensmöjligheter där, och det visade sig vara riktigt. Hon kunde där såsom sömmerska förtjäna icke blott så mycket, att hon hade betydligt bättre i ekonomiskt avseende där ute, utan hon kunde även lägga av pengar för att resa hem och hälsa på sina föräld-

rar, något som varit alldeles otänkbart, om hon stannat hemma i Sverige. Bättre existens hade således varit närmaste anledningen till att hon rest ut. De reste icke därför att de voro lockade av mormonagitatorer. Emellertid hade de kommit att stanna i Utah, och där hade det varit tillfälle att komma i beröring med de förhållanden, vilka pastor Aslev nu här framställt såsom synnerligen skräckinjagande. Detta upprörde dem i högsta grad. De hade emellertid icke varit i tillfälle att på mötet uppträda mot pastor Aslev.

Jag har också från andra håll, bland annat från en lärarinna här i Stockholm, som berest Utah, fått uppgifter, vilka alls icke stämma med de uppgifter, pastor Aslev lämnat om förhållandena därstädes.

Men det må nu vara en sak för sig. Det förefaller mig, som om även andra skäl tala mot att bevilja detta anslag, således ej blott att anslaget i och för sig självt för det ändamål, för vilket det är avsett, från min sida anses icke alls nödvändigt, och det är att här är ett av de få tillfällen i årets statsverksproposition, där det kan göras en liten besparing. Vi ha på alla håll, där det varit möjligt, sökt göra besparingar. Till och med där det varit önskvärt att så icke skett. Här är ett tillfälle, då man kan göra sådana utan någon som helst svårighet och utan att någon som helst behöver lida något men.

Jag anser därför, att man bör följa utskottet, så få vi se vad Kungl. Maj:t kan komma med, sedan Kungl. Maj:t gjort sin utredning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Swartz: Ja, herr talman, med den uppfattning, som den siste ärade talaren har i denna sak, är det naturligt, att han måste komma till det slut, vartill han kom, men lika naturligt finner jag det icke vara, om man har den uppfattning som den näst föregående talaren gav uttryck åt. Denne talare hade, såvitt jag förstod, den uppfattningen, att en verksamhet, som motarbetar mormonismen, är nödvändig, men den måste läggas om och ordnas på annat sätt, än som för närvarande är fallet. Och innan man fått kännedom om det nya sättet för denna verksamhets utövande, ville han icke vara med om anslaget för detta ändamål.

Han hade emellertid utan tvivel funnit, att det är en liten hake i hans resonemang, nämligen den, att om man går tillväga på det sättet, kan det mycket väl hända, att ett avbrott uppstår, vilket icke kan vara till förmån för bekämpandet av mormonismen. Då har han försökt hjälpa sig ur detta trångmål genom att säga, att eftersom Kungl. Maj:t började denna verksamhet utan att höra riksdagen, så kan nog Kungl. Maj:t också finna utvägar att fortsätta verksamheten, om så skulle behövas, och fortsätta den så, att intet avbrott behöver ske, innan nästa riksdag sättes i tillfälle att pröva frågan om nya riktlinjer för verksamheten.

*Anslag för
bekämpande
av mormon-
värvning.
(Forts.)*

*Anslag för
bekämpande
av mormon-
värning.
(Forts.)*

Jag tror dock, att det är litet svårt att tänka sig en sådan utväg. Det kan nog gå för sig för Kungl. Maj:t att börja en hel del åtgärder utan att fråga riksdagen. Men har Kungl. Maj:t en gång frågat riksdagen och fått anslag av riksdagen samt riksdagen sedermera avslagit begäran om vidare anslag för ändamålet, tror jag icke, att Kungl. Maj:t kan ge sig till att på egen hand utanordna medel för den ifrågakvarande verksamhetens fortsättande. Således har jag den övertygelsen, att om man går den vägen, står Kungl. Maj:t inför risken att under förra delen av år 1916 icke kunna fortsätta arbetet, även om Kungl. Maj:t sedermera skulle ingå med proposition, efter det riksdagen kommit tillsammans.

Nu får jag säga, att då Kungl. Maj:t själv förklarat, såsom vi hörde från statsrådsbänken framhållas, att det nog kommer att utredas, huruvida man icke kan omlägga verksamheten efter andra linjer än de, som nu följas, anser jag — utan att giva mig in på frågan om huruvida denna verksamhet hittills varit på ett lyckligt sätt anordnad — mig kunna draga den slutsatsen, att Kungl. Maj:t icke ämnar använda detta anslag, med mindre Kungl. Maj:t efter verkställd utredning kommit till den fullkomliga övertygelsen, att detta anslags användande sker på ett sätt, som är för landets bästa gagneligt.

Därför vill det synas mig, som om man, för den händelse man anser, att verksamheten för att motarbeta mormonismen är av behovet påkallad, icke behöver tveka om, att rätta vägen är att följa reservanterna.

Jag anhåller för min del att få yrka bifall till reservationen.

Herr P e r s: Emot statsutskottets ärade ordförande vill jag blott säga, att vi hava dock riksdagen samlad i början av år 1916, när anslaget således skulle vara konsumerat. Och om Kungl. Maj:t då anser sig vara i det läge, som statsutskottets ärade ordförande hantydde på, bör det väl icke vara omöjligt för Kungl. Maj:t att inkomma till riksdagen med begäran om medel att omedelbart användas för progragandans stävande. Den formella betänkligheten tror jag alltså icke behöver inverka här.

Nu vill jag säga att pastor Åslevs verksamhet liksom varje annan svensk-amerikans verksamhet är ganska litet ägnad att stävja mormonpropagandan, såsom jag förut sade, i de samhällets fibrer, där den pågår. Man har bevis härför i ett yttrande i ärendet av Uppsala domkapitel, som när det lämnade sitt allra bästa vitsord om pastor Åslevs verksamhet, anförde: »Numera torde väl ock kunna sägas, att ganska märkliga resultat av Åslevs verksamhet kunde konstateras, enär både civila och kyrkliga myndigheter i vårt land genom honom blivit i långt högre grad än förut varit förhållandet varskodda med hänsyn till mormonismens propaganda.»

Ja, däri ligger kanske också behållningen av hans verksamhet, men den effekten kan icke behöva blåsas upp undan för undan, år efter år, månad efter månad. Den hava vi fått och den, som för

öfrigt skulle komma, äro vi icke i klarhet om. Därför kunna vi vänta, enligt min uppfattning, tills saken blir utredd.

*Anslag för
bekämpande
av mormon-
värning.
(Forts.)*

Herr Strömberg: Den ärade talaren på Göteborgsbänken framhöll såsom ett för honom särskilt betydelsefullt faktum ett uttalande av två unga flickor i Göteborg, vilka varit i Utah och ansågo sig böra kritisera pastor Åslevs verksamhet och hans omdöme om mormonismen. Nu har ju pastor Åslev också varit där ute och studerat förhållandena och måste anses vara i viss mån sakkunnig. Om jag icke uppfattade den föregående talaren orätt, så yttrade han, att dessa flickor stodo mormonismens lära ganska nära. Jag hemställer då, om man kan anse dessa deras uttalanden mera vederhäftiga än pastor Åslevs. Åtminstone ställer jag mig tvivlande i den delen.

Herr Magnusson, Gerhard: Då det framdrogs såsom en omständighet av förmildrande beskaffenhet och vilken skulle tala till förmån för anslaget — man kan åtminstone uttrycka saken så — att denna fråga hängde samman med hela emigrationsfrågan, och eftersom jag anser att emigrationsfrågan snart ändå måste komma på riksdagens bord, emedan den stora emigrationsutredningen, professor Gustav Sundbärgs stora verk, nu ligger färdigt och bearbetningen därav eller den beredning, som skall föregå proposition i ämnet till riksdagen, också är påbörjad, tror jag, att riksdagen eller i detta fall denna kammare skulle göra klokast att icke på detta sätt lappa på småbitar på den stora emigrationsfrågan. I all synnerhet gäller detta då man i detta speciella fall, när fråga är om mormonvärning, icke är säker på, att denna agitation mot mormonismen sker på ett fullt tillfredsställande och ordentligt sätt. Här framgår såväl av statsrådets förklaring och uttalande som även av reservanternas från denna kammare uppfattning, då de uttalat sig för anslagets utgående, att det nog funnits grundade anmärkningar mot det sätt, varpå denna agitation bedrivits. Då så är fallet, borde icke kammaren behöva tveka, och om den är tveksam, skulle den väl i denna tvekan hellre neka att fortsätta beviljandet av ett dylikt anslag. Bättre är då att inhibera anslaget och se till, om man icke på grund av den stora emigrationsutredningen och på grund av det material, som den kan lämna skulle kunna taga hela frågan på en gång.

Denne resande i mormonskräck, som far omkring här i landet och icke har så nytt lager utan behöver få de påfyllt — såsom statsrådet antydde — är icke någon smaklig företeelse i vårt land.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ljunggren, Elof: Den som något känner till mormonpropagandan här i landet och vet hur den bedrivs särskilt i städerna, måste nödtvunget vara med om den meningen, att något bör göras för att stävja denna mormonpropaganda. Den som har kännedom om, hur dessa agenter tränga in i husen och söka påtvinga en massa oerfarna flickor sina skrifter samt söka på alla möjliga

*Anslag för
bekämpande
av mormon-
värning.
(Forts.)*

sätt erövra dem, han kan icke annat än hålla före, att en kraftig agitation mot denna mormonpropaganda måste äga rum.

Jag är visserligen av den meningen, att präster och predikanter böra taga hand om denna sak, men jag är också av den åsikten, att det är nyttigt, att en sakkunnig man, som många år varit på ort och ställe och studerat förhållandena, kan upplysa allmänheten om sådant, som den eljest icke kan få reda på.

Vad pastor Åslev beträffar, så vet var och en, att han i många år studerat förhållandena, och han har i en tidning, som han utgav under flera år, blottat mycket, vilket alldeles givet icke för den enskilde är allbekant.

Men, herr talman, det var icke egentligen härför som jag begärde ordet, utan jag gjorde det för att inlägga en protest mot ett påstående av den ärade talaren på Göteborgsbanken, att lögnaktiga uppgifter skulle ha lämnats. Jag kan ju icke i detta fall, som här är i fråga, själv yttra mig om huru saken förhåller sig. Men med den kännedom jag har om pastor Åslev sedan många år tillbaka står det mig fullkomligt främmande, att han med vett och vilja kan ha lämnat lögnaktiga uppgifter, såsom de där bägge flickorna påstått.

Och då man tänker på saken, är det väl klart, att dessa flickor, som kommo utifrån, icke kunde besitta samma instinkt i förhållandena som han själv genom studium och erfarenheter på platsen förskaffat sig. Han är, så vitt jag vet, en ärlig man, som talar sanning i allt vad han har att säga.

Sedan må det vara en öppen fråga för var och en, om saken i och för sig kan anses vara värd de utgifter, som här föreslås. Men för mig synes det, som om man, därest man genom indragning av anslaget skulle vilja göra en besparing, placerat den på orätt ställe, då man vill göra besparingen på denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr L i n d b l a d, A n d e r s: Jag vill gentemot de båda talare, som ha inlagt gensagor mot mitt yttrande, framhålla, att jag naturligtvis icke har anfört något annat än vad som sades mig av de ifrågavarande flickorna, och jag kan förklara, att dessa flickor på mig gjorde intryck av att vara synnerligen intelligenta och att vara synnerligen väl hemma i förhållandena i Utah. Här står alltså uppgift mot uppgift. Det finnes ju flera än dessa båda flickor, som gjort liknande uttalanden. Här står, som sagt, uppgift mot uppgift, och att i detta fall avgöra vad som är det riktiga, är lika litet möjligt för mig som för någon av de herrar, som anse, att pastor Åslev är fullt vederhäftig i sina uppgifter.

Det förefaller mig alltjämt, som om frågan ligger så, att kamaren för närvarande bör avslå anslaget.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare därpå

att kammaren med avslag å utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservation; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Anslag för bekämpande av mormonvärning.
(Forts.)

Punkterna 26—54.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 55.

Disposition av arvodet för en ritmästare vid universitetet i Uppsala.

I anslutning till vad Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen, hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att av det med ritmästarbefattningen vid universitetet i Uppsala förenade arvode å 800 kronor ett belopp av 300 kronor för år räknat finge fortfarande till 1917 års slut utgå till arvode åt en amanuens vid universitetets konstmuseum samt att återstoden av ritmästararvodet, eller 500 kronor för år, finge under samma tid användas till arvode åt en lärare, som i enlighet med av det större akademiska konsistoriet givna bestämmelser skulle meddela undervisning i utförande av ritningar för vetenskapligt ändamål.

Herr Pers: Ja, herr talman, här är också en punkt, där det är fråga om en utredning, d. v. s. man har icke klart för sig, hur verksamheten bör ordnas utan vill ha ett anslag under tiden, tills man får detta klart.

Jag har icke anmärkt min åsikt i någon reservation, men jag begagnar tillfället att framföra en personlig uppfattning om denna sak. Det är kanske litet förmätet av mig att göra det, men jag har icke kunnat handla annorlunda.

Detta anslag har av gammalt använts för undervisning i ritkonst, för biträde åt universitetslärare, som önskade att med bilder belysa vetenskapliga arbeten och vidare till en amanuens vid museet för bildande konst i Uppsala. Anslaget har naturligtvis varit för litet för att göra så mycket därav, och av de anordningar, som nu äro träffade, framgår, att undervisningen i ritkonst helt och hållet fallit bort. Nu begäres 300 kronor åt en amanuens vid universitetets konstmuseum och 500 kronor åt en lärare, som skall meddela undervisning i ritning för vetenskapligt ändamål. Nu är det så, att till akademien komma en del lärjungar, som erhållit den på senare tiden utmärkta undervisningen i teckning i våra elementarskolor. Förut hava dessa kunnat få litet utbildning och ytterligare fortkomst i detta ämne genom ritläraren, men denne har varit svagt avlönad och kanhända icke försedd med personliga och övriga kvalifikationer för ändamålet. Det känns nu som en brist i universitetets utrustning för många, att de äro i fullständig avsaknad av möjligheten att kunna vid universitetet utveckla sina konstnärliga anlag. Jag förstår, att det är omöjligt att tänka sig, att den utvecklin-

*Disposition av
arvodet för
en ritmästare
vid universi-
tetet i Uppsala.
(Forts.)*

gen skulle äga rum i den riktningen, att den skulle ge någon yrkesmässig utbildning. Jag syftar däremot på, att det borde finnas någon möjlighet för dessa ynglingar att utveckla sina anlag mera såsom en rekreation, och jag föreställer mig, att universitetet skulle kunna tillgodose ett sådant konstnärligt behov med samma rätt som universitetet tillgodoser undervisning i musik, sång, idrott och gymnastik o. s. v.

Det är endast för att få dessa synpunkter till protokollet som jag, herr talman, tagit till orda.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Punkterna 56—76.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Om ökning av
anslaget till
materiel för
astronomiska
observatoriet
i Lund.*

Punkten 77.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för beredande av höjning till 5,000 kronor av den i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen B) Till materiel m. m., för astronomiska observatoriet upptagna anslagsposten å 3,500 kronor, öka det ordinarie anslaget till nämnda universitet med ett belopp av 1,500 kronor.

I föreliggande punkt hade utskottet på angivna skäl hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Clason: Jag skall anhålla att vid denna punkt en smula få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Såsom kammaren behagade finna har Kungl. Maj:t hemställt, att anslaget till det astronomiska observatoriet vid Lunds universitet skulle ökas med 1,500 kronor. Statsutskottet har emellertid ställt sig avvisande mot Kungl. Maj:ts förslag och förordat avslag. Jag skall dock för min del be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Vad gäller då själva saken? Jo, den astronomiska institutionen i Lund har genom statsmakternas beslut under senare år erhållit en avsevärd utvidgning, som framträtt icke blott i nybyggnad utan även i ökade arbetskrafter och ökade arbetsprestationer. Båda dessa omständigheter hava helt naturligt föranlett ökade driftkostnader. Ensamt posterna för dels ljus och värme, dels papper, separat av avhandlingar och inbindning av böcker hava stigit med bortåt 1,200 kronor per år, om man jämför åren före utvidgningen med åren efter utvidgningen. Det är för att täcka dessa ökade driftkostnader, som Kungl. Maj:t nu begär denna lilla ökning i årsanslaget. Av det sagda framgår tydligt, att denna förhöjning verkligen är behövlig, och man skulle kunna tillägga att, med den dyrtid som för närvarande råder, ett sådant behov blir ännu starkare än förut på grund

av ökade priser i vissa hänseenden. Under alla förhållanden är det ingen rimlighet uti att ställa det så, att det skall vara brist på ljus, värme o. s. v. i de nya lokalerna.

Vad anför nu statsutskottet såsom skäl för sitt avslagsyrkande? Jo, säger statsutskottet, universitetskanslern har på sin tid icke förordat anslagets förhöjning. Men jag tager för givet, att statsutskottet lika bra som jag vet varpå detta berodde. Det berodde därpå, att redan vid föregående riksdag förelåg från Lunds universitet ett annat anslagskrav, som det var ytterst angeläget för universitetet att få fyllt *under år 1915*. Emellertid kom statsutskottet även då med en avprutning, men när saken diskuterades här i kammaren, och personer här uppträdde till förmån för anslaget och framhöllo både dess behövlighet och behovet av att det beviljades, så att man skulle kunna vidtaga åtgärder redan under år 1915, svarade statsutskottets dåvarande ordförande, universitetskanslern, med att, på samma gång han vitsordade behovet framhålla, att om ett uppskov då beslötes, det blott skulle ske till 1915 års riksdag, och att det då icke gjorde så mycket, ty även med ett uppskov till 1915 års riksdag, kunde man få behovet fyllt under samma år. Det var således anledningen varför han, när han i år skulle frambära Lunds universitets äskanden, i främsta rummet fäste sig vid detta andra, i förbigående sagt, högre anslagskrav. Men det är tydligt, att däri låg icke från hans sida något underkännande av behovet på denna punkt, och jag är för min del övertygad, att han skulle mycket gärna se, att universitetet, om det icke kan få det högre anslaget, åtminstone skulle få det lägre. Därjämte måste man säga, att det vore bra hårt för Lunds universitet, om det på denna grund *varken* skulle få det högre anslaget, 7,500 kronor, som kanslern förordat, *eller* det lägre, 1,500 kronor, som Kungl. Maj:t här förordat, helst när på andra punkter i detta betänkande erkännes, att ökad utvidgning i lokaler också betingar ökning i driftkostnader.

Jag vill till sist erinra om den summa som det här rör sig om. Det är ett belopp på 1,500 kronor. Det är visserligen sant, att det är alla möjliga anledningar att spara för närvarande, men i en budget som inom detta departement slutar på 38 miljoner, spela verkligen dessa 1,500 kronor icke synnerligen stor roll. För statsverket betyder denna summa nästan ingenting alls. För Lunds universitet åter betyder den ideellt och reellt ganska mycket. Kungl. Maj:t har vid framläggande av denna huvudtitel och över huvud i denna statsregleringsproposition gått så sparsamt till väga som möjligt; men skall man då spara ännu mera, synes det mig, att man kunde hitta på någon lämpligare punkt att göra det vid än vid detta lilla anslag till Lunds universitet.

Jag hemställer om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Strömberg: Den ärade talaren framhöll, att ifrågasvarande anslag vore synnerligen behöfligt, och däremot har icke utskottet på minsta sätt yttrat sig, utan erkänt behovet därav, men

*Om ökning av
anslaget till
materiel för
astronomiska
observatoriet
i Lund.
(Forts.)*

*Om ökning av
anslaget till
materiel för
astronomiska
observatoriet
i Lund.*

(Forts.)

utskottet har sagt, att det möjligen skulle kunna anstå ett år med saken. Egentliga och enda anledningen för utskottet att här yrka avslag har varit sparsamhetsskäl. Låt vara att, såsom talaren sade, det rör sig om en obetydlig summa, men förhållandet är, att vid denna huvudtitel äro svårigheterna att spara större än vid någon annan. Dels har, såsom talaren nyss nämnde, statsrådet själv verkligen iakttagit all möjlig moderation vid sina anslagsäskanden, och dels är det så, att vad som på denna huvudtitel en gång beviljats kan man sedan näppeligen taga bort eller minska på utan att förorsaka stora svårigheter och rubbningar, och dessa bliva på detta område större än på andra. Därför har utskottet måst rikta sin sparsamhetsiver mot nya eller ökade anslag. Har det varit möjligt att pruta ner anslag, även när de varit små, har utskottet försökt göra det. Och det yttrande, som den siste ärade talaren fällde, nämligen att, skall man spara, så finns det många andra punkter, där man lämpligare kunde göra det, är ett yttrande som går igen vid varje punkt, där man försöker göra den ringaste avprutning.

Nu sade talaren, att därjämte hade kostnaderna för ljus och värme stigit, och därför skulle man väl icke ställa så, att institutionen får varken ljus eller värme. Jag tror icke, att det är farligt därmed, ty anslaget utgår för närvarande med 3,500 kronor, och läser man igenom framställningen i det hela, så är huvudskälet för ökningen, att professor Charlier skulle få tillfälle utgiva i tryck ett större antal av sina vetenskapliga arbeten, än vad han hittills kunnat göra, och ävenså att binda dessa arbeten. Det är naturligtvis mycket nyttigt, och jag vill icke i någon mån förringa värdet av detta, men det är icke absolut omöjligt att denna sak kan anstå ännu ett år, då professor Charlier fortfarande kan begagna sig av den förut av honom använda utvägen att få sina arbeten publicerade i tidskrifter.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de beträffande föreliggande punkt förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 78—102.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 103.

*Ang. arvode
åt en amanuens
hos läroverks-
överstyrelsen.*

På grund av Kungl. Maj:ts under rubriken, *Statens läroverk*, gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen, i likhet med vad för åren 1907—1915 ägt rum, måtte till arvode åt en amanuens hos läroverksöverstyrelsen på extra stat för år 1916 anvisa ett belopp av 1,500 kronor.

Herr Hellberg: Jag har tillåtit mig begära ordet vid denna första punkt under *Statens läroverk* för att yttra mig något i anledning av en företeelse från de allmänna läroverkens sida, som tilldragit sig min och såsom jag vet många andras uppmärksamhet.

Ang. arvode
åt en amanuens
hos läroverks-
överstyrelsen.

(Forts.)

Jag syftar på det uttalande mot kvinnors tillträde till lärarbefattningarna vid dessa läroverk, som förekommit i lärarsällskaps och lärarkollegiers utlåtanden över lärarlönenämndens betänkande.

I nämndens betänkande föreslås, att kvinnor böra få utnämnas till alla sådana befattningar utom till rektorat. En reservant anser, att de böra kunna utnämnas till alla lärarbefattningar vid de allmänna läroverken utom till lektorer (han är själv lektor). En annan reservant har ansett, att de icke heller böra utnämnas till några andra befattningar vid dessa läroverk, eller, som det heter, att deras verksamhet inom läroanstalterna för manlig ungdom icke bör utvidgas över vad den för närvarande är. Efter den första reservantens förebild har först Stockholms lärarsällskap och sedan efter det en mängd lärarkollegier uttalat sig.

På mig har det icke kunnat undgå att göra ett mindre gynnsamt intryck, att denna lärarkår eller åtminstone en ganska stor del av den, när den skall giva sitt omdöme över ett förslag till en, jag medger det, mycket välbehövlig förbättring av dess lönevillkor, som den förväntar från folkrepresentationen, samtidigt passar på att göra en allmän resning mot att även kvinnor skola få rätt att bli läroverkslärare lika väl som män. Det är en kåranda av ett slag, som icke förefaller mig tilltalande, och jag anser den särskilt litet tilltalande, därför att jag icke kan undertrycka den misstanken, att denna kåranda icke skulle tagit sig ett sådant uttryck, därest icke kvinnorna vore rättslösa i politiskt avseende.

Jag skall icke giva mig in på de skäl, som anföras för denna, jag kan väl säga, könsmedvetna propaganda. Merendels gå de ut på, att kvinnorna äro i ett eller annat avseende underlägsna männen. Det förgätes därvid, att det icke är fråga om huru det därvid förhåller sig i allmänhet utan i de enskilda fallen. Om kvinnor undantagslöst äro underlägsna såsom lärare, då är ju icke heller något att frukta av deras konkurrens. Men om också blott i tio fall av hundra de kvinnliga konkurrenterna till en plats äro överlägsna de manliga medsökandena, kan jag icke förstå, varför läroverken böra få sämre manliga, när de kunna få bättre kvinnliga lärare. Det är en sund samhällsprincip att så långt som möjligt på alla områden sträva efter att på alla platser få de bästa tillgängliga krafterna.

Anmärkningsvärt är, att även provärläroverkens lärare, som dock hava tillfälle att under de mest prövande omständigheter bedöma kvinnliga provärs-kandidaters förmåga på olika undervisningsstadier och som därvid, efter vad som synes, i allmänhet hava tillerkänt dem lika goda vitsord som deras manliga kamrater, icke desto mindre funnit sig — mot några få reservanter — kunna instämma med de andra lärarkollegierna, som sakna denna erfarenhet. Det tyckes vara att giva sig själva underbetyg.

Dock, det betänkliga i denna sak synes mig vara det, att denna

Ang. arvode
åt en amanuens
hos läroverks-
överstyrelsen.
(Forts.)

de manliga läroverkslärarnas, jag kan gärna säga, demonstration mot de kvinnliga lärarna uppenbarligen, såvitt jag kan se, strider både mot ord och anda i den grundlagsförändring i fråga om Konungens utnämningssrätt, som riksdagen genomförde år 1907 och 1909. Det beslöts då ett nytt stadgande i regeringsformen § 28, ett stadgande som lyder: »Till lärarbefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska lärartjänsterna vid universiteten likväl undantagna, till andra beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst samt till läkarbefattningar må i den ordning, som ovan sagts, och med tillämpning av grunder, som av Konungen och riksdagen godkänts, kunna utnännas och befordras även infödda svenska kvinnor». Den främste upphovsmannen till denna grundlagsändring är såsom bekant — eller för åtskilliga kanske det icke är bekant, ledaren av denna kammars majoritetsparti, justitierådet Trygger. Han väckte år 1905 en motion, i vilken huvudtanken kan sägas vara den, att, när staten tillåter kvinnor att vid universiteten förskaffa sig kompetens för olika slags befattningar, det också är rättvist och billigt och samhällsgagneligt, att de få söka och innehava dessa befattningar. Vad särskilt lärarbefattningar beträffar, framhölls — och det var ett av huvudmotiven för motionen — att genom 1904 års läroverksreform, som överflyttade utnämningssrätten till dessa tjänster från domkapitlet till Kungl. Maj:t, kvinnornas utsikt till befordran på lärarbanan komme att i hög grad inskränkas, ja, rent av omöjliggöras. Förut fanns icke några oöverbärliga hinder för dem att söka befattningar vid de allmänna läroverken — jag vet bestämt på grund av uttalanden från trovärdiga personer, att statsrådet Carl von Friesen på sin tid var av den åsikten, att kvinnor kunde söka sådana befattningar. Ätminstone kunde de genom dispens bli berättigade därtill. Efter den nämnda förändringen i samband med 1904 års läroverksreform blev emellertid den utvägen för dem stängd, då § 28 regeringsformen blott talade om *män*. De akademiskt bildade kvinnornas befordringsmöjligheter på lärarbanan skulle sålunda bli inskränkta till kvinnliga seminarier och samskolor (båda ett fåtal) samt till de kvinnliga läroverken, där deras ställning såsom bekant icke är blott ekonomiskt svag utan också så osäker, att man utan överdrift kan påstå, att småskollärarinnorna hava det bättre. — Jag vill i förbigående säga att, när staten beviljar anslag till dessa läroverk, det icke vore mera än billigt, att staten övervakade, att de som anställas där hade något tryggare ställning än de nu hava.

Herr Tryggers motion tillstyrktes av 1905 års konstitutionsutskott med en mindre formell ändring, och den antogs här i första kammaren, men förkastades i andra kammaren, där ett antal reserveranter blivit oense med sina utskottskamrater om själva formuleringen. Motionen återupptogs av samma motionär vid 1907 års riksdag, då det åstadkoms jämkning i formuleringen, så att den förutvarande meningsskiljaktigheten undanröjdes, och denna nya formulering antogs i båda kamrarna. Det var den formuleringen jag nyss läste upp.

Nu har man från dessa lärarhåll jag förut talat om sökt att ge-

Ang. arvode
åt en amanuens
hos läroverks-
överstyrelsen.
(Forts.)

nom en långt gående pressning av uttalanden, som fälldes under 1907 års debatt, visa, att den då vidtagna grundlagsförändringen innebär praktiskt taget ingenting alls. Särskilt har man åberopat ett uttalande från konstitutionsutskottets dåvarande ordförande, professor Blomberg, som, svårt ansatt av ett antal reservanter med påståendet att grundlagsförändringen gav rundliga löften, å sin sida förklarade, att det gavs icke sådana löften, utan »bestämmelsen innebär, att man tog bort ett hinder och lämnade åt Kungl. Maj:t och riksdagen att särskilt pröva, i vilken omfattning, under vilka förutsättningar och med vilka villkor man kunde medgiva befogenhet även för kvinnor inom det i grundlagen bestämda området». Visserligen gör detta uttalande — det skall jag villigt medgiva — intryck av den långt gående ackommodation, som en utskottsordförande, när det gäller att få ett utlåtande igenom, icke sällan har en viss benägenhet att förfalla till: det är som de kände behov att göra utskottsutlåtandena så smala som möjligt, för att de skola kunna gå igenom en oviss voterings nålsöga. Men det är väl ändå att göra våld på talarens mening att tyda saken så, att man skulle taga bort ett hinder i grundlagen för att sedan Kungl. Maj:t och riksdag må kunna resa så många nya hinder de någonsin behaga. En rimligare och jag vågar påstå riktigare uppfattning får man fram genom att sammanställa det anförda uttalandet med ett annat, som förekommer i början av samma utskottsordförandes yttrande. Han säger om de förut varande bestämmelserna i 28 §:

»Dessa allmänna bestämmelser ha aldrig gjort anspråk på att vara fullständiga. De hava icke inneburit hinder för att befordringsföreskrifterna i ena eller andra hänseendet blivit kompletterade vare sig genom lagar av olika beskaffenhet eller till och med genom andra föreskrifter, när — märk detta tillägg — nämligen *dess kompletteringar icke kunnat sägas stå i strid med eller gå utanför de regler, grundlagen innehåller.*»

Detta gäller precis lika mycket om det nya andra momentet i § 28 som om det gamla första. I detta andra moment givas de regler, i strid med vilka kompletteringarna icke få stå och utanför vilka de icke få gå. Och reglerna äro tydliga nog. Utskottets förslag avsåg att tillmötesgå motionens grundtanke och både i 1905 och i 1907 års motivering uttalas detta tydligen. Det heter sålunda exempelvis i 1905 års betänkande: »De befattningar, som av motionärerna avses, eller lärarbefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska lärartjänsterna vid universiteten likväl undantagna, andra befattningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd och skön konst ävensom läkarbefattningar äro ock otvivelaktigt av den art, att kvinnan lämpligen skulle kunna till dem lämnas tillträde. *Kvinnans förmåga och duglighet inom dessa fack torde numera vara prövad och erkänd*» — det sista kursiverat i utskottsutlåtandet. I 1907 års utskottsmotivering heter det: »Mot kvinnas anställande i statstjänst i den utsträckning, som sålunda ifrågakämlts, har utskottet intet att erinra. Det synes nämligen utskottet av vikt att jämväl åt de kvinnliga krafter, som äro skickade att utöva en gagnelig verksamhet å ifråga-

Ang. arvode
 åt en amanuens
 hos läroverks-
 överstyrelsen.
 (Forts.)

varande områden av statsförvaltningen, beredes möjlighet att vinna anställning i statens tjänst. Det arbete å den offentliga undervisningens fält, vilket under de gångna åren utförts av kvinnan, har, såsom numera torde allmänt erkännas, varit av en synnerligt omfattande och betydelsefull art.»

Det finnes således intet tvivel därom att icke utskottet menat, att kvinnan i allmänhet skall vinna tillträde till de nämnda befattningarna. Och till yttermera visso tillägges: »Särskilt synes det, såsom i herr Tryggers förevarande motion jämväl framhållits, vara angeläget att vidtaga en grundlagsförändring i nu föreslagen riktning, sedan genom nådiga stadgan för rikets allmänna läroverken 18 februari 1905 utnämningssrätten till de flesta beställningar vid dessa läroverk överflyttats till Kungl. Maj:t.» Varför skulle detta sagts om icke för att uttrycka, att kvinnan bör ha tillgång till dessa lärarplatser?

Och så till slut, själva momentets ordalydelse — grundlagen skall ju tolkas efter orden. Varför särskilt undantaga teologiska fakultetens lärarbefattningar vid universiteten, om icke för att ställa dem i motsats till de andra lärarbefattningarna? Och när dessa lärarbefattningar ställas i motsats till andra, så är man väl berättigad att *e contrario* sluta, att till de andra befattningarna böra kvinnor äga tillträde. Varför skulle man annars hava gjort detta enda undantag, om det stode fritt att sedan göra hur många undantag som helst? Tar man bort den ena gruppen av lärarbefattningar efter den andra, kommer till slut att icke återstå annat än undantag av alltihop. Det är väl ändå något absurt i att först uppställa en regel och sedan tyda den så, att allt vad i den påbjudes kan undantagas? — När så längre ned i momentet tillägges: »med tillämpning av de grunder som av Kungl. Maj:t och riksdag godkännts», måste därmed — för att bruka utskottsordförandens uttryck, avses kompletteringar, som stå i överensstämmelse med regeln. Till sådana grunder höra exempelvis bestämmelser under vilka förhållanden gift kvinna kan söka och mottaga lärarbefattningar, dit höra frågor om löner och pensionsförhållanden — det är naturligtvis egentligen för dessa, som Kungl. Maj:t två gånger remitterat frågan om kvinnans statsanställning till lönerogleringsnämnden, men icke för att nämnden skall komma med förslag om att eludera beslutade grundlagsbestämmelser. »Grunder», som upphäva den i grundlagen fastslagna regeln, äro grundlagsstridiga.

Jag har, herr talman, ansett mig böra begagna tillfället för att framhålla vad jag här sagt, medan ännu såväl frågan om nämnda grunder som frågan om lönerogleringen befinner sig på förberedelsestadiet. Meningen synes nu vara att få dessa båda frågor lösta i ett sammanhang, och lösningen kan naturligtvis endast åstadkommas under riksdagens benägna medverkan. Men det kan då näppe- ligen var gagneligt för saken, om man försöker att praktiskt taget annullera en föregående riksdags beslut i den ena av dessa frågor, ett beslut som numera bör åtnjuta all den respekt, som det samma tillkommer sedan det fått grundlags sakro-sankta karaktär.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Ang. arvode
å en kammar-
ens läroverks-
överstyrelsen.

(Forts.)

Punkterna 104—108.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 109.

Ang. upp-
rättande av en
statssamskola
i Sollefteå.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att *dels* medgiva, att en statssamskola finge upprättas i Sollefteå, under villkor att Sollefteå köping enligt sitt åtagande ej blott tillhandahölle erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor utan även till statsverket årligen inbetalade ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid samskolan anställda lärarpersonalens begynnelselöner, dock att under övergångstiden endast skulle inbetalas ett belopp, motsvarande 400 kronor för termin för varje vid läroverket inrättad samskoleklass, till dess alla klasserna blivit inrättade, varefter från och med påföljande kalenderår full avgift skulle erläggas; mot vilket åtagande köpingen skulle äga rätt att av lärjungarna i samskolan upptaga terminsavgifter, dock ej till högre belopp eller under strängare villkor för befrielse, än som stadgades rörande de avgifter, som av realskolornas lärjungar erlades till statsverket;

dels föreskriva, att första och andra klasserna vid statssamskolan skulle upprättas med ingången av läsåret 1916—1917 samt att vid början av varje följande läsår skulle upprättas ytterligare en klass, i ordning nedifrån räknat, intill dess samskolan blivit färdigbildad;

dels ock för inrättandet vid samskolan från och med den 1 juli 1916 av en rektorstjänst och en första lärarinnebefattning från och med år 1916 höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 7,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Fr. Berg* i Stockholm väckt motion (nr 98), däri hemställt, att det i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 109, framställda förslaget om inrättande av en statssamskola i Sollefteå icke måtte av riksdagen bifallas.

Utskottet hade i föreliggande punkt på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med bifall till herr *Bergs* ovanberörda motion, måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Reservation hade avgivits av herrar *C. J. G. Swartz*, *O. M. Strömberg*, *H. H. K. Ericson*, *A. Åström* och *G. M. H. Ekelund*, greve *N. F. Posse* och herr *O. Bergqvist*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts föreliggande framställning samt med avslag å herr *Bergs* ovanberörda motion, måtte

a) medgiva, att en statssamskola finge upprättas i Sollefteå, under villkor att Sollefteå köping enligt sitt åtagande ej blott till-

Ang. upp-
rättande av en
statssamskola
i Sollefteå.

(Forts.)

handahölle erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor utan även till statsverket årligen inbetalade ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid samskolan anställda lärarpersonalens begynnelselöner, dock att under övergångstiden endast skulle inbetalas ett belopp, motsvarande 400 kronor för termin för varje vid läroverket inrättad samskoleklass, till dess alla klasserna blivit inrättade, varefter från och med påföljande kalenderår full avgift skulle erläggas; mot vilket åtagande köpingen skulle åga rätt att av lärjungarna i samskolan upptaga terminsavgifter, dock ej till högre belopp eller under strängare villkor för befrielse, än som stadgades rörande de avgifter, som av realskolornas lärjungar erlades till statsverket;

b) föreskriva, att första och andra klasserna vid statssamskolan skulle upprättas med ingången av läsåret 1916—1917 samt att vid början av varje följande läsår skulle upprättas ytterligare en klass, i ordning nedifrån räknat, intill dess samskolan blivit färdigbildad;

c) för inrättandet vid samskolan från och med den 1 juli 1916 av en rektorstjänst och en första lärarinnebefattning från och med år 1916 höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 7,000 kronor.

Herr statsrådet Westman: Under nu föreliggande punkt har statsutskottet behandlat ett Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en statssamskola i Sollefteå och samtidigt en av herr Berg i Stockholm väckt motion, vari yrkas avslag på Kungl. Maj:ts förslag. Utskottsmajoriteten har mot sju reservanter avslutit sig till avslagsyrkandet.

I Sollefteå finnes för närvarande en enskild samskola, för vars uppehållande Sollefteå köping och socken underkastat sig stora offer, och som därjämte åtnjuter ett statsunderstöd av 4,300 kronor årligen. Sedan flera år tillbaka har man i orten hyst livlig önskan om att få denna enskilda läroanstalt ersatt med en statssamskola, och redan år 1906 gjordes en framställning i sådant syfte, men den avslogs av Kungl. Maj:t av det skäl, att skolan i Sollefteå icke hade uppnått det elevantal — 120 lärjungar —, som efter då gällande grunder ansågs vara en förutsättning för att staten skulle övertaga omsorgen om undervisningsväsendet genom att inrätta en statssamskola. Nu har skolan ett elevantal, som överstiger denna siffra, och nu komma Sollefteåborna igen med sin framställning, men nu mötes den med avslag av annan anledning. Nu äro de för sent ute. Utvecklingen däruppe, hur rask den än varit, har icke varit tillräckligt snabb. Någoting har inträffat under mellantiden. Vad har då skett? Jo, svarar man, riksdagen har genom sitt år 1909 fattade beslut om understöd åt kommunala mellanskolor och enskilda mellanskolor slagit in på en skolpolitik, som innebär, att det fastslagits, att inga nya statssamskolor eller realskolor vidare skola av staten inrättas.

För min del har jag vid ett studium av 1909 års riksdags-

beslut icke kunnat finna, att det har en sådan innebörd, och jag ber att få framhålla, att ej heller den myndighet, läroverks-
 överstyrelsen, som framför andra haft att syssla med tillämpningen av detta riksdagsbeslut, kommit till den uppfattningen, att beslutet skulle äga ett sådant innehåll. Beslutet innebar, såvitt jag kan förstå, endast, att statsunderstöd på vissa villkor tilldelas en ny skoltyp, mellanskolan, men lika litet som beslutet innebar att statens real- och samskolor skulle avskaffas, lika litet innehöll det, att statsmakterna förbundo sig att för framtiden icke inrätta några dylika skolor.

Ang. upprättande av en statsamskola i Sollefteå.
 (Forts.)

Det yttrande, som dåvarande departementschefen i 1913 års statsverksproposition föllde på tal om en ifrågasatt allmän revision av vårt läroverkssystem, synes mig alldeles riktigt karakterisera den skolpolitik, som bestämdes år 1909. Han yttrade, att realskola och kommunal mellanskola tillsvidare borde få verka vid sidan av varandra, vardera efter sin natur och sina resurser; först så kunde det bli va möjligt att bilda sig ett på oomtvistlig erfarenhet — icke endast på antaganden och försäkringar — grundat omdöme om *deras inbördes värde och rätta plats* i vårt framtids skolväsen. Någoting mer än detta, någoting, varigenom realskoletypen skulle hava erhållit en tillbakasett plats i vårt skolväsen, inneslöt, såvitt jag kan se, icke i 1909 års beslut.

Såväl 1913 som 1914 års riksdagar ha uttalat sig för den ifrågasatta revisionen av vårt läroverkssystem, men icke närmare yttrat sig om den riktning, vari denna reform borde gå. Jag hänvisar härom till det referat, som lämnats i det nu föreliggande utskottsberäkandet.

Men just i detta beräkande går utskottet ett steg längre och gör ett synnerligen viktigt och bindande uttalande. Det heter här, sedan utskottet lämnat det av mig åsyftade referatet, å sidan 49: »Utskottet vill visserligen icke mera utförligt uttala sig om den riktning, i vilken denna revision kan förmodas komma att gå, men av det senaste årtiondets utveckling synes man dock kunna draga den bestämda slutsatsen, att det ej kan förväntas, att staten utvidgar sin medverkan till upprätthållandet av två med varandra parallella barndomsskolor.»

Om detta uttalande inflyter i riksdagens skrivelse, betyder detta, att riksdagen förklarar såsom sin mening, att inga nya statens realskolor eller samskolor hädanefter få inrättas utan endast kommunala mellanskolor. Men därmed har också riksdagen tillerkänt denna senare skolform en bestämd företrädesrätt. Jag vågar ifrågasätta, om det är tillrädligt, att riksdagen utan närmare utredning på detta sätt intager ståndpunkt i en fråga, som är av så stor betydelse för hela vårt skolväsen.

Jag ber att i detta sammanhang få yttra några ord av mer allmän räckvidd om de båda skolformer, det här gäller att jämföra, den sexåriga realskolan och samskolan å ena sidan samt den fyraåriga kommunala mellanskolan å den andra. Först ber

*Ans. upp-
rättande av en
statsamskola
i Sollefteå.
(Forts.)*

jag likväl få förutskicka den anmärkningen, att jag nu, lika litet som jag gjort det i statsverkspropositionen, på något sätt ämnar rikta något angrepp mot den kommunala mellanskolan. Det är ett fullkomligt missförstånd, om man fattar mig på det sättet.

Anledningen till att man på många håll ger mellanskoletypen ett bestämt företräde framför realskoletypen är såsom bekant, att mellanskolan bygger på folkskolan såsom bottenkola och härutinnan ställes i motsats till realskolan. I mångens tankar erhåller genom en sådan motsättning realskoletypen en karaktär av överklasskola, som den icke har i verkligheten.

Ser man t. ex. på uppgifterna om det antal lärjungar, som inom skolorna av de båda olika typerna helt eller delvis befriats från erläggande av terminsavgifter på grund av större eller mindre medellöshet hos föräldrarna, finner man, att förhållandena i stort sett äro likartade, och man kan alls icke få fram, att barnen i skolor av den ena typen skulle tillhöra familjer i andra sociala förhållanden än barn i den andra typens skolor.

Undersöker man vidare, från vilka läroanstalter å ena sidan de kommunala mellanskolorna, och å andra sidan de allmänna läroverken erhålla sina nyinträdande lärjungar, skall man finna, att i båda fallen större delen kommer från folkskolan.

I fråga om de allmänna läroverken framgår detta av följande siffror. Läsåret 1913—1914 inskrevos vid dessa läroverk 4,036 lärjungar, som förut icke tillhört allmänt läroverk. Av dem kommo omkring 2,400 från folkskolan, alltså nära 60 % av samtliga nyinskrivna. Vänder jag mig så till de kommunala mellanskolorna, visar det sig att vid de 27 kommunala mellanskolorna nyinskrevos under läsåret 1913—1914 755 lärjungar, och att av dem 510 kommo från folkskolan. Dessa senare utgjorde alltså 67,5 % av hela antalet.

Ur denna synpunkt utgjorde alltså folkskolan *bottenkola* för de allmänna läroverken i nästan lika hög grad som för de kommunala mellanskolorna. Det var 60 procent av eleverna i ena fallet och 67,5 procent i det andra, som kommo från folkskolan. Jag vill naturligtvis med det uttryck, som jag nyss använde, icke undandölja det förhållandet, att folkskolan i helt annan mening utgör bottenkola för den kommunala mellanskolan, nämligen i den meningen, att mellanskolan, organisatoriskt sett, utgör en direkt påbyggnad på folkskolans A-typ.

Det har säkerligen förvånat mer än en av kammarens ledamöter att få höra, att så jämförelsevis många av de kommunala mellanskolornas elever tidigare åtnjutit undervisning på annat håll än i folkskolan. Förklaringen härtill är den, att på åtskilliga av de orter, där kommunal mellanskola inrättats, finnas enskilda läroanstalter, vanligen två- eller treåriga, som ha lagt sina läroplaner så, att de direkt förbereda till inträde i den kommunala mellanskolans första klass. Huruvida inrättandet av

dylika förberedande privatskolor är en anordning, som kommer att försvinna, eller om den kommer att få ökad spridning, där- om kan först framtiden lämna upplysning. Så mycket torde man dock gissningsvis kunna säga, att om det visar sig, att barnen genom dylika privata läroanstalter kunna föras fram ett år tidigare till den kommunala mellanskolan än genom folk- skolan, så torde man nog ha att räkna med tillkomsten av flera dylika privata läroanstalter. I annat fall, om det visar sig att barnen komma lika fort fram genom folkskolan, torde dessa privata läroanstalter komma att försvinna.

Ang. upp-
rättande av en
statssamskola
i Sollefteå.
(Forts.)

Jag har med vad jag senast sagt kommit att vidröra en viktig fråga, den om *studietiden*. Jag ber att få meddela några upplysningar om, i vad mån användandet av den ena eller andra skolvägen, mellanskolans eller realskolans, inverkat på studietidens längd, och jag har så mycket mera anledning där- till, som den ärade motionären i andra kammaren varit inne på denna fråga. I sin motion har han på ett ställe, som finnes avtryckt å sid. 47 i statsutskottets betänkande, vänt sig mot den åsikten, att mellanskolans lärjungar skulle bli rätt mycket för- dröjda i sina studier och komma att avlägga sin realskolexamen vid högre ålder än andra. Motionären meddelar siffror från senaste läsår rörande medelåldern vid realskolexamen vid olika läroanstalter, vilka siffror visa, att den av honom bekämpade åsikten är oriktig. Mot dessa siffror har jag icke någon in- vändning att göra, lika litet som mot den slutsats han därur drager.

Men när man bedömer värdet av siffrorna från de allmänna läroverken, måste man erinra sig, att dessa förbereda icke blott till realskolexamen utan också till studentexamen. Tyvärr fin- nas i läroverksstatistiken icke några siffror tillgängliga för senare tid än höstterminen 1909, belysande medelåldern i de olika klasserna och ringarna vid de allmänna läroverken. Jag är således hänvisad att använda så pass gamla siffror som från år 1909. Vid de allmänna läroverken var nämnda termin medel- åldern i klass 1 10,3 år. När lärjungarna lämna klass 5, dela de sig såsom bekant så, att en del gå till klass 6 och där av- lägga realskolexamen, andra åter till gymnasiets ring I. Man skulle nu tro att lärjungarna i klass 6 och i ring I hade samma medelålder, men så är icke fallet. I ring I är medelåldern 15,3 år eller just den siffra, som man får, om man adderar fem år till medelåldern i klass 1. I klass 6 åter är medelåldern högre, den är 16 år. Härav framgår att de äldsta bland lärjungarna, däribland synbarligen flertalet av dem, som någon gång varit kvarsittare, gå in i klass 6. I ring I är medelåldern den, som svarar mot medelåldern i klass 1; den har icke genom kvarsittare höjts över det normala. Den jämförelsevis höga medelåldern för realskolexamen för de allmänna läroverken beror alltså icke på studieplanen, utan på det examinerade lärjungematerialets beskaffenhet.

Ang. upp-
rättande av en
statssamskola
i Sollefteå.
(Forts.)

Det återstår nu för mig att beröra den frågan, i vad mån organisationen av den ena eller den andra studievägen inverkar på tidpunkten för avläggandet av studentexamen. Enligt en inom departementet utarbetad redogörelse, som härom lämnar upplysning, förhåller det sig härvidlag på följande sätt.

Enligt läroverksstadgan kan lärjunge inskrivas vid allmänt läroverk tidigast det kalenderår, under vilket han fyller nio år. Om han icke något år blir kvarsittare, kommer han således att avlägga studentexamen det kalenderår han fyller aderton år. I de allmänna läroverkens IV ring utgjorde höstterminen 1909 antalet av dem, som voro sjutton år eller därunder, en femtedel av samtliga — 243 av 1,203.

De elever, som inskrevos från folkskolorna i de allmänna läroverken, ha i allmänhet tillbringat de tre första skolåren i småskolan och folkskolan. Om en lärjunge inskrives i småskolan det kalenderår, under vilket han fyller sju år, samt från folkskolans första klass övergår till första klassen i allmänt läroverk, blir han nitton år det år han avlägger studentexamen.

En lärjunge, som väljer vägen småskola—folkskola—kommunal mellanskola—gymnasium fram till studentexamen, fyller 13 år det år, då han från folkskolans fjärde klass vinner inträde i mellanskolan, samt 17 år det år han avlägger realskoleexamen. Å gymnasiet behöver han tillbringa åtminstone tre år (i medeltal tre och ett halvt) och blir således i gynnsamma fall student det år, han fyller 20 år.

Den lärjunge, som väljer vägen över folkskolan fram till studentexamen, förlorar således tid i jämförelse med den, som gått igenom en enskild, för inträde vid de allmänna läroverken avsedd, förberedande skola.

Tidsförlusten blir således något mer än ett år för den, som väljer den hittills vanliga vägen att från folkskolans första klass gå in i läroverkets första, den blir två å tre år för den, som väljer vägen över folkskola och kommunal mellanskola.

Jag behöver knappast utveckla, vilken stor betydelse det skulle ha i det praktiska livet, därest man organiserade undervisningen på sådant sätt, att en elev måste använda onödigt lång tid till att nå fram till det mål, han vill vinna. Särskilt för föräldrar i mindre god ekonomisk ställning måste det bliva en synnerligt betänkelig sak, om de nödgas hålla barnen två å tre år längre vid studierna än som strängt taget skulle vara nödvändigt. Under sådana förhållanden bleve det säkert mer än en begåvad yngling, som på grund av 'dessa särskilt tillskapade ekonomiska svårigheter måste avsluta sina studier i förtid. Man kan också se saken från en annan synpunkt och framhålla, att det för ungdomen är av allra största betydelse att så tidigt som möjligt kunna lämna skolan, så att var och en utan tidsförlust får övergå till den bana, som han därefter ämnar följa.

Jag har naturligtvis med vad jag här sagt icke avsett att

lämna en fullständig översikt över de olika skolsystemens tjänster eller bevisa, att det ena efter en allsidig jämförelse bör erhålla företräde och göras till allena rådande. Min avsikt har endast varit att uppvisa, att kammaren skulle handla förhastat, om den ställde sig på den ståndpunkt, som statsutskottets majoritet nu intagit, och utan närmare utredning fastslog, att det ena systemet, mellanskolans, bör undantränga det andra, det som representeras av real- och samskolan.

Ang. upprättande av en statssamskola i Sollefteå.
(Forts.)

För min del har jag vid förordnandet av det förslag i statsverkspropositionen, som nu är föremål för debatt, utgått därifrån, att de båda skolformerna — mellanskolan och realskolan — äro i lika mån erkända av staten, och att man, när fråga bleve, om en skola av den ena eller andra typen skulle inrättas på en viss ort, borde välja dem emellan efter praktiska hänsyn, med hänsyn till ortsförhållandena. Det är den enda princip, jag i detta ärende vill företräda. Det är en *valfrihetens* princip, i motsats till den uniformitetsprincip, som statsutskottets majoritet förfäktat i sitt betänkande.

Den konkreta fråga, som i nu föreliggande fall skall lösas, bör alltså, enligt min mening, ställas på följande sätt: *Är en statens samskola eller är en kommunal mellanskola att förorda med hänsyn till behovet i Sollefteå och till förhållandena därstädes?*

Jag har i statsverkspropositionen framdragit de skäl, som tala för en statssamskola, och det torde icke vara nödvändigt att här ånyo utförligt upprepa dessa skäl. Jag ber att endast få erinra därom, att i hela den bygd, som tillhör Sollefteå läroverksområde, finnes endast en folkskola av A-typ, och att där alltså i stort sett den grund saknas, varpå den kommunala mellanskolan såsom organisation är uppbyggd.

Vidare ber jag att få erinra därom, att en icke ringa del av Sollefteå befolkning, nämligen särskilt officerarne och underofficerarne vid de båda där förlagda truppförbanden, äro underkastade nödvändigheten av förflyttningar, samt att det för dem och deras barn är av vikt, att det i Sollefteå finnes en skola med samma kursindelning som i den ort, varifrån de komma eller dit de flytta.

Innan jag slutar, vill jag endast i korthet beröra ytterligare två frågor. Den ena är kostnadsfrågan. Inrättandet av en statssamskola medför för det närmaste året för staten en utgiftsökning av allenast 2,300 kronor. Det är ju svårt att beräkna, huru mycket en statssamskola, sedan den vuxit ut och blivit fullständig, skulle komma att årligen kosta staten mera, än en fullständig kommunal mellanskola skulle kosta. Något särdeles stort misstag gör man dock säkerligen icke, om man säger, att merkostnaden för staten skulle bliva omkring 10,000 kronor årligen. Detta är ju naturligtvis en ganska avsevärd summa, men om man betänker, att skolan är avsedd att tillgodose ett läroverksområde, som innefattar en betydlig del av de rika Ådalarna med ett invånarantal av 52,000 personer, och om man vidare be-

Aug. upp-
rättande av en
statssamskola
i Sollefteå.
(Forts.)

tänker, vilka stora skatteinkomster som från rörelsen i denna bygd tillfaller statsverket, tror jag, att man icke behöver vara norrlänning för att anse, att det icke är obilligt att begära, att staten offrar nämnda summa för att på ett tillfredsställande sätt och på det sätt, som önskas av ortens egen befolkning, ordna undervisningsförhållandena därstädes.

Den sista fråga, jag vill upptaga, är frågan om konsekvenserna av ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Statsutskottet vill göra gällande, att ett bifall till detta förslag skulle medföra vittgående ekonomiska konsekvenser, i det att liknande krav skulle resas från en mängd andra samhällen, som skulle kunna åberopa icke blott vida större folkmängd än Sollefteå, utan även minst lika vägrande skäl i övrigt. Jag vågar påstå, att statsutskottet icke skulle ha framställt denna mening, om statsutskottet tagit tillbörlig hänsyn till olikheterna mellan förhållandena i Norrland och i de södra delarna av Sverige. Tager man hänsyn härtill, tror jag, att man i stället kommer till den åsikt, som omfattats av läroverksöverstyrelsen och åt vilken även jag i statsverkspropositionen givit uttryck, nämligen den, att ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition icke medför den konsekvensen, att man behöver anse sig därigenom bunden att inrätta statssamskolor även å andra orter.

Med stöd av vad jag sålunda anført, vågar jag uttala den förhoppningen, att kammaren måtte finna, att Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en statssamskola i Sollefteå är grundat på goda skäl, samt att kammaren måtte bifalla detta förslag.

Herr Strömberg: Efter det så fullständiga och klarläggande föredrag vi nyss hört från statsrådsbänken, inskränker jag mig för närvarande till att yrka bifall till den i statsutskottets utlåtande vid denna punkt fogade reservationen, som innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Pers: Jag skall börja med att göra ett medgivande till herr statsrådet och det medgivandet går ut på, att riksdagen icke är formellt bunden i denna fråga. Jag har den övertygelsen, att riksdagen icke i något föregående beslut bundit sina händer, utan att vi formellt ha rätt att fritt överväga skälen och besluta i denna sak.

Frågan har först och främst en principiell sida, och vid denna har herr statsrådet uppehållit sig ganska utförligt. Herr statsrådet har gått ut ifrån, att båda skolorna skulle vara likvärdiga, och att båda skulle kunna trivas bredvid varandra. Jag tror, att vem som än satt sig in i denna fråga och som står något nära de folkliga uppfattningarna, icke kan medgiva detta i den utsträckning, som herr statsrådet ville giva det. Vi ha visserligen nu skolorna i jämbredd med varandra, vi hava å ena sidan icke blott elementarskolorna, utan ju även en hel rad statssamskolor, och vi medgiva väl litet var, att dessa få pröva sin

utvecklingskraft och sin duglighet i jämbredd med mellanskolorna. Men striden mellan de båda skolformerna är ganska utpräglad och jag tror, att man icke kan förneka, att om vi här skulle göra ett medgivande åt Sollefteå i den riktning, Kungl. Maj:t föreslagit, därmed skulle på detta område väckas till liv en strid över hela landet. Det är ju så, att en hel del kommuner under de senaste åren trott, att statsmakterna för utvecklingen av det högre skolväsendet i de mindre samhällena anvisat mellanskolans form, och man har i stor utsträckning anpassat sig därefter. Om vid sådant förhållande riksdagen nu skulle fatta ett beslut i överensstämmelse med reservanternas formulering, skulle — jag tror mig kunna säga det med stor säkerhet — en rörelse genast uppstå i många av dessa samhällen, en rörelse i syfte att övergiva den kommunala mellanskoleformen och i stället vända sig mot statssamskolan som mot ett eftersträfvansvärt ideal.

*Ang. upp-
rättande av en
statssamskola
i Sollefteå.
(Forts.)*

Herr statsrådet har här utvecklat, hur det ställer sig med studietiden vid de olika skolformerna. Jag hemställer dock, huruvida man kan fästa sig så mycket vid denna utredning, då ju dessa skolformer äro så pass färska, att man ännu knappast vunnit tillförlitlig erfarenhet om huru de verkat. Ty de kommunala mellanskolorna ha ju varit i gång endast en ganska kort tid och de siffror, man fått därifrån, kunna, enligt min uppfattning, icke äga den stabilitet, att man på dem kan grunda några säkra slutledningar. Därför är hela denna skolform stadd i utveckling; den äger icke sådan stadga, att man ännu uppnått vad man önskar erhålla såsom slutgiltigt på detta område. Jag behöver väl i det avseendet endast peka på den önskan, som uttalats, om en organisk övergång från mellanskolan till elementarskolan, en önskan, som på ett eller annat sätt kommer att bliva tillgodosedd.

Jag fäste mig särskilt vid ett yttrande av herr statsrådet beträffande övergången från vissa privata skolor till de kommunala mellanskolorna. Herr statsrådet yttrade, att om det visade sig, att man icke från folkskolan kunde komma in i de kommunala mellanskolorna lika fort som från enskilda anstalter, smärre förberedande enskilda skolor, dessa skulle komma att ytterligare utvecklas. Ja, där möta vi nu en divergens på detta område. Det är ju så, att folkskolan på en plats kan vara sådan, att den icke gör sina lärjungar i tillräcklig tid lämpliga att komma in i mellanskolan, och att därför en privat skola kan konkurrera. Men av ett sådant förhållande kan man ju också draga en annan slutsats än den, att dessa privata mellanskolor komma att ytterligare utvecklas, nämligen att folkskolan på dessa platser behöver ses efter bättre och utrustas bättre för att kunna fylla sitt ändamål i nämnda avseende.

Nu har emellertid från statsrådsbanken yttrats, att de praktiska hänsynen få bliva de avgörande, och det säges i den kungl. propositionen, att man får taga hänsyn till förhållandena på den

*Jag. upp-
rättande av en
statssamskola
i Sollefteå.
(Forts.)*

ort, som är i fråga. Ja, det har skjutits fram, att Sollefteå skulle i detta fall intaga en sådan undantagsställning, att knappast någon annan ort i landet skulle kunna göra Sollefteå rangen stridig. Reservanterna liksom även utskottet ha framhållit, att Härnösands stift skulle vara i särskilt behov av en statsskola i Sollefteå, därför att detta stift skulle vara så illa lottat. Jag förmodar, att representanter från orten komma att ytterligare spela på den strängen. Jag tror dock, att när man gör ett sådant påstående, man missbilligar den utvecklingskraft, som samhällsbildningen har i vårt land. De senaste åren ha visat, att denna samhällsbildning är stadd i mycket rask utveckling, och det finnes sannerligen samhällen, som i det fallet icke stå Sollefteå efter. Det skulle då vara kommunikationerna, som skulle göra skillnaden. Ja, men det finns även andra platser i landet med liknande kommunikationer, och dessa platser skulle således ha samma anspråk som Sollefteå. Jag vill nu icke nämna några namn, men är dock beredd att i det fallet göra det.

Vad Härnösands stift beträffar, vill jag göra en liten jämförelse med ett annat stift, som jag något känner till, och vilken jämförelse visar, att Härnösands stift visst icke är så illa lottat. Härnösands stift har efter senaste beräkning 378,000 invånare, under det att Västerås stift har 452,000, alltså rätt betydligt mera. Härnösands stift har dock tre högre allmänna läroverk, under det att Västerås stift med den större folkmängden nöjer sig med endast två allmänna läroverk. Härnösands stift har visserligen endast en statssamskola och Västerås stift tre dylika, men lärjungeantalet i Västerås stift är 1,214 och i Härnösands stift 1,357, alltså i det senare stiftet trots den mindre folkmängden större. Om man därav drager den slutsatsen, att den högre skolbildningen i Västerås stift skulle vara omfattad med mindre intresse än i Härnösands stift, tror jag dock, att man tar fel. Man får söka förklaringen till skillnaden däri, att Västerås stift har icke mindre än fyra kommunala mellanskolor och åtskilliga privata samskolor. Det är givet, att dessa mellanskolor och privata samskolor, framför allt de förra, behålla och undervisa en hel del lärjungar från småklasserna, som annars skulle belamra elementarläroverken.

Jag tror således icke, att man kan göra gällande, att Härnösands stift är synnerligen vanlottat. Men skulle man lägga en geografisk synpunkt på denna fråga, vore det icke Västernorrlands län, som i första hand skulle vara nödställt, utan det vore väl Jämtlands län, ty detta har endast ett statsläroverk. Man skulle då kunna tänka på Strömsund eller Sveg såsom närmast i behov av en ny dylik undervisningsanstalt.

I den kungliga propositionen talas även om att det är trångt vid läroverken i Härnösand och Sundsvall. Ja, det är möjligt, men för övrigt ha i vårt land städerna ansett det vara en hederssak att bygga lokaler för läroverken och ordna det så, att läroverkens utvidgning kan hålla jämna steg med behovet.

Men det kan ju icke förtänkas städerna, om de därvid draga i betänkande att åtaga sig allt för stora kostnader, såvida landsbygden för in sina lärjungar i småklasserna, utan att tillvarata de möjligheter, som kunna finnas i samhällena. Då svarar man: detta tyder på att vi böra ha en statssamskola. Nej, mina herrar, det betyder, att Västernorrlands län kan följa föredömet från Kopparbergs län och inrätta en serie kommunala mellanskolor, ty därigenom kvarhållas lärjungarna i de nedre klasserna ute i bygderna, till gagn för alla parter.

Ang. upprättande av en statssamskola i Sollefteå.
(Forts.)

När herr statsrådet lade mycket stark betoning på att studietiden skulle förlängas genom mellanskoleorganisationen, vill jag därtill göra en liten, liten gensaga. Först och främst tror jag icke, att de fattiga bestämma sina söner för studiebanan vid så unga år som vid tiden för deras inträde i elementarskolans första klass, utan det är nog först längre fram i lärjungarnas liv det kan urskiljas, huruvida deras studiebegåvnig är så pass utvecklad, att man vill skicka dem till högre allmänt läroverk, och härvidlag visar mellanskolan sin lämplighet.

En anordning, varigenom lärjungarna kunna få stanna i hemorten eller nära densamma till sexton eller sjutton års ålder, innebär så stora fördelar för lärjungar och föräldrar i såväl ekonomiskt som moraliskt avseende, att de mer än väl uppväga den olägenhet, som mellanskolan måhända för med sig, nämligen att lärjungarna få tillbringa en något längre tid vid gymnasiet. Ty dessa år med inackordering fjärran från hemorten, från första klassen upp till gymnasiet, äro ofta ödesdigra för den unge lärjungen. Vid det skäl, som anförts beträffande studietidens förlängning, tror jag således icke, att man kan fästa allt för stort avseende.

Det betonades också av herr statsrådet, att skatterna från denna bygd äro så väsentliga, att staten därför skulle ha en särskild plikt mot detta samhälle. Jag undrar dock, från vilken ort i landet man icke skall kunna säga precis detsamma?

Vidare pointerade herr statsrådet, att de vid truppförbanden i Sollefteå förlagda officerarna skulle ha vissa anspråk, som borde tillgodoses. Ja, tillgodoser man dessa anspråk, som så starkt markerats, då har riksdagen nog ingenting annat att göra än att jämväl tillgodose anspråk från officerare på andra håll, där det finnes dylika truppförband. Att, såsom man gjort, i ett sådant sammanhang säga, att ett bifall till reservanternas förslag icke skulle draga vittgående konsekvenser med sig, tror jag icke är hållbart, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Fahlén: Jag behöver icke uppehålla mig vid det betraktelsesätt, som är yttersta grunden för det avstyrkande, som tillkommit i denna fråga, därför att den saken blivit så uttömmande belyst av herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att därtill näppeligen något ytterligare torde vara att tillägga.

Ang. upp-
rättande av en
statsskola
i Sollefteå.
(Forts.)

Endast det må tillåtas mig säga, att det icke var utan en viss beklämning, man läste uttalandet i motionen, att genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning man skulle draga ett brett streck över den skolpolitik, som följts sedan många år. När jag läste detta, kom jag att tänka på att, såvitt jag förstår, riksdagen själv drog ett streck över denna förmenta skolpolitik i fjol, då riksdagen medgav inrättandet av en realskola i Södertälje.

Mest fann man sig dock böra beklaga, att en fråga, som man trott skola behandlas som en ren sakfråga, genom nämnda uttalande blivit icke endast, såsom här tidigare yttrats, en principfråga, utan, såvitt jag förstår, rent av en politisk fråga. Jag kan icke förstå, att frågan förtjänar att ställas på det planet, om man vill betrakta saken, sådan den verkligen är och sådan den bör betraktas, vilket särskilt fått sin belysning i herr statsrådets anförande.

Av den siste ärade talarens uttalande liksom också av ett yttrande i motionen, då där säges, att det antagligen icke finnes något samhälle utan statsläroverk, som icke önskar sig en statsskola, förefaller det emellertid, som om man trodde, att den kommunala mellanskolan skulle vara helt och hållet underkend i våra bygder. Detta vill jag dock icke underskriva. Jag tror tvärtom, att den kommunala mellanskolan har många företräden att erbjuda på vissa trakter, under vissa förhållanden, ehuru naturligtvis stundom förhållandena kunna vara sådana, att det kan vara förmänligare och lämpligare att i stället för en kommunal mellanskola få en statsskola.

Nu har motionären i sin motion åt ifrågavarande samhälle anvisat tre utvägar, som skulle kunna väljas i stället för den nu av Kungl. Maj:t ifrågasatta. Den ena vägen skulle vara att fortsätta med den privata samskolan med statsunderstöd. Ja, det är dock en ganska klen tröst, ty statsunderstödet kommer ju snart att dragas in och då står man inför predikamentet att söka ordna saken på annat sätt. Den andra utvägen skulle vara att bilda en enskild mellanskola och den tredje att bilda en kommunal mellanskola. Det finnes givetvis också en fjärde utväg, nämligen att låta den nuvarande privata samskolan helt och hållet upphöra. Det förhåller sig nämligen så, att en kommunal mellanskola väl näppeligen kan tänkas inrättad i Sollefteå utan medverkan från flera kommuner, åtminstone icke utan medverkan från Sollefteå socken, och jag är icke övertygad om att en sådan medverkan skulle kunna påräknas därifrån. Åtminstone ha svårigheter visat sig föreligga, då det gällt att ena de båda kommunerna i skolhänseende. I däremot har det lyckats att i förevarande hänseende, i fråga om inrättande av en statsskola, uppnå enighet mellan de båda kommunerna, så att Sollefteå socken är villig att bidraga till de kostnader, som skulle bli förenade med inrättandet av en sådan skola.

Men om man skulle tänka sig det fallet, att den nuvarande samskolan skulle upphöra utan att ersättas av någon annan motsvarande läroanstalt, vart skulle då ungdomen där på platsen och i kringliggande bygder taga vägen? Det framgår tydligt av herr statsrådets yttrande till statsrådsprotokollet och jämväl av läroverksöverstyrel-

sens utlåtande i ännu samt av den från orten gjorda framställningen. att plats icke finnes i de läroverk, som skulle ligga närmast till hands, nämligen elementarläroverken inom länet. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten därvid, att av lärjungarna i Sollefteå samskola för närvarande, enligt den senaste katalogen, omkring hälften, snarare mer än mindre, utgöres av barn till underofficerare, lägre järnvägstjänstemän, hantverkare, arbetare och med dem likställda; och det finnes exempel på att just dessa ynglingar och flickor väl rättfärdigat den undervisning, de fått där i skolan. Följaktligen må man väl säga, att det skulle vara beklagligt, om tillfälle till sådan utbildning icke fortfarande skulle stå dem till buds.

Ang. upp-
rättande av en
statsskola
i Sollefteå.
(Forts.)

Det är, såsom jag tidigare nämnt, alldeles särskilda förhållanden, som förmenats gälla beträffande ifrågavarande ort, vilka skulle motivera inrättandet av en statsskola. Dessa särskilda förhållanden äro ju upptagna i läroverksöverstyrelsens utlåtande och även anförda av herr departementschefen, och jag behöver icke närmare uppehålla mig vid dem. Men att en kommunal mellanskola där på platsen icke skulle kunna fylla de rimliga anspråk, man har i fråga om en jämn och fortgående undervisning för de unga, synes väl vara uppenbart, då man betänker, att Sollefteå köpings utveckling under de senaste åren i mångt och mycket berott på att köpingen blivit militär förläggningssort och jämväl plats för civila tjänstemän, såväl enskilda som statens. I sammanhang härmed ha täta förflyttningar skett, och det har varit ett på många håll upprepat klagomål, att barnen icke kunnat få omedelbart inträde i en statens skola, när en förflyttning skett. Jag kan säga, att under de sista åren upprepade sådana klagomål förekommit, och man får väl i alla fall tillmätta dessa en viss betydelse.

Jag fäster vidare uppmärksamheten därpå, att för icke så länge sedan kungl. arméförvaltningen till samhället gjorde en framställning, huruvida samhället vore villigt att upplåta mark för Norrlands ingenjörkår, för den händelse densamma förlades till Sollefteå, en framställning, som samhället genast bejakade. Man förväntar således, att ytterligare en militär förläggning skall komma till orten, och då bli ju dessa speciella förhållanden än mer påtagliga.

Nu hänvisar utskottet, liksom också den siste ärade talaren, därtill, att en revision av undervisningsväsendet skall komma till stånd, och att de åberopade missförhållandena då möjligen skola undanröjas. Ja, det kan ju så vara, men säkert är nog, att det dröjer länge innan en sådan revision kommer till stånd, och man må icke förtänka ortens befolkning, att den finner utsikten att avvakta en sådan revision vara föga lysande.

Saknaden av dimissionsrätt tillerkänner utskottet visserligen en viss betydelse, men säger också samtidigt, att det kan åberopas i liknande fall för alla samhällen. Det är sant. Det är teoretiskt riktigt. Men om man betraktar varje sak för sig, är det icke riktigt. Ty jag tror, att man med fog kan säga, att förhållanden, motsvarande dem i Sollefteå, finnas icke på andra håll. Detta vitsordas ju också av de uttalanden, som förekomma i utredningen.

Ang. upp-
rättande av en
statssamskola
i Sollefteå.
(Forts.)

Vidare nödgas jag säga ett par ord om utskottets förklaring, att ett bifall till ifrågavarande framställning skulle medföra så vittgående ekonomiska konsekvenser. Jag skall icke upptaga frågan i den mån den avser, att dessa ekonomiska konsekvenser skulle få uttryck i liknade krav från andra håll på att bli va staten på samma sätt gynnade, men jag skall säga något om huru de ekonomiska konsekvenserna särskilt på denna plats skulle gestalta sig. Jag har tillåtit mig att göra en liten beräkning, vad en kommunal mellanskola på platsen skulle kosta. Jag skall icke trötta kammaren med några detaljsiffror, men jag har kommit till det resultatet, att en kommunal mellanskola skulle kräva ett statsanslag på 9,065 kronor. Som bekant äga ju emellertid samhälle, som bilda kommunala mellanskolor, enligt 1913 års riksdags beslut rätt att få statsanslag för inrättandet av parallellklasser, och det är påtagligt, att en skola, som 1913 räknade 168 lärjungar, icke kan undgå att inrätta sådana parallellklasser. Jag tror icke, att en skulle räkna, utan att det behövdes två eller kanske tre. Jag stannar vid två sådana parallellklasser, å 1,600 kronor. d. v. s. tillsammans 3,200. Det blir alltså inalles 12,265 kronor för en kommunal mellanskola, och då må man väl kunna säga, att skillnaden mellan den utgift, som skulle föranledas av ett bifall till Kungl. Maj:ts framställning, och utgiften för inrättandet av en kommunal mellanskola icke är så avskräckande.

Dessutom ber jag att i förbigående få erinra om herr statsrådets uttalande till statsrådsprotokollet beträffande föregående punkt, att en ämneslärarinna i Södertälje skulle bli va ledig och kunna beredas plats i Sollefteå, därest en samskola där bleve inrättad, vilket ju också skulle medföra minskning i utgifterna. Jag ber också få nämna, att denna samskola icke är avsedd uteslutande för Sollefteå samhälle, såsom den siste ärade talaren tycktes vilja göra gällande, utan avser att sträcka sina verkningar långt utom dettas gränser. För närvarande finnas där elever från Ådalen boende på 12 mils avstånd åt ena hållet samt på 4 å 5 mils avstånd åt det andra, vadan statsrådets yttrande om det stora verksamhetsområde, som skulle komma skolan till del, äger sin fulla riktighet.

Men antaget, att en kommunal mellanskola där inrättades, inställer sig frågan, huru det skulle ställa sig med terminsavgifterna. Dessa äro för närvarande vid den privata samskolan lägst 50 kronor och gå upp till 90 kronor, och jag betvivlar storligen, att om Sollefteå köping ensam skulle inrätta en sådan skola, det skulle vara möjligt att i någon väsentligare mån sänka dessa terminsavgifter, vilka redan äro mycket betungande för barnens målsmän, helst för dem, som icke äro vidare väl lottade i ekonomiskt avseende. En reglering i detta fall skulle naturligtvis bli va följden av inrättandet av en statssamskola, något som väl i allt fall får anses vara synnerligen angeläget. Jag tillåter mig också nämna, att därest man skulle gå på den kommunala mellanskolans väg, det icke lär vara tvivel underkastat, att det måste inrättas flera dylika skolor

i trakten. Ty man kan icke tänka sig, att Sollefteå köping skulle vara hågad att åtaga sig kostnader för att skänka skoluppföstran åt alla kringliggande kommuners barn, åtminstone icke på samma villkor som för kommunens egna barn. Skolbudgeten är redan ganska betungande, och näppeligen tror jag, att samhället skulle kunna anse sig mäktigt att bära så synnerligen stor ökning eller ens någon ökning i det hänsendet.

*Ang. upp-
rättande av en
statssamskola
i Sollefteå.
(Forts.)*

Slutligen ber jag få nämna, att den privata samskola, om vilken det nu är tal, ingalunda är någon ny företeelse; det uppgives i handlingarna, att den är 32 år gammal, men den är på sätt och vis ännu äldre, ehuru den på ett tidigare skede hade en något annan form. Denna skola har varit föremål för samhällets synnerliga omsorg och kostat köpingen stora uppoffringar. Nu har samhället enats om och varit enigt med den kringliggande socknen att hos Kungl. Maj:t hemställa om inrättande av en statssamskola för att därigenom få denna anstalt under statens hägn och således säkerställd. Jag tror icke, att man bör betrakta detta såsom lokalpatriotism enbart, utan jag tror, att man får se saken något vidare, och enligt min uppfattning skulle ett bifall till Kungl. Maj:ts framställning här gagna icke allenast den kommun, varom det närmast är fråga, utan komma att bli till stort gagn och stor välsignelse för hela den provins, där skolan skulle komma att ligga, och följaktligen också för hela vårt land. Och med en sådan syn på saken anhåller jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då jag inom utskottet deltagit i frågans behandling och därvid kommit till samma resultat, som utskottets majoritet, ber jag att i densamma få säga några ord.

Jag vill då först påpeka, hurusom man kan konstatera en märklig inre motsägelse emellan de i denna fråga från reservanternas och statsrådets sida framställda skälen, om man med varandra jämför dessa sinsemellan. Statsrådet förklarar exempelvis i sitt anförande, att han med sin framställning visst icke avsåg att rikta något angrepp mot den kommunala mellanskolan. Ja, det är ju riktigt, om han därmed menar, att han icke vill ingå på någon kritik av den kommunala mellanskolans arbete och resultat. Men om man ser på följderna av ett bifall till den kungl. propositionen, måste man, såvitt jag förstår, ovillkorligen komma till den uppfattningen, att den kommunala mellanskolans fortsatta utveckling skulle genom ett bifall till den kungl. propositionen väsentligen försvåras. Så säger t. ex. statsrådet uti motiveringen till sitt förslag, bland annat: »Om staten vid fullgörandet av sin uppgift att tillgodose den högre undervisningens intressen finner omständigheter föreligga, som skulle påkalla inrättande av en statssamskola, bör staten ej låta den omständigheten, att denna skola medför större kostnader för staten, verka därhän, att staten träder tillbaka och hänvisar kommunen till upprättande av en kommunal mellanskola.»

Ang. upp-
rättande av en
statssamskola
i Sollefteå.
(Förts.)

Här göres alltså gällande, att de rent ekonomiska hänsy-
nen icke få ur statens synpunkt tillerkännas någon betydelse,
därest omständigheter föreligga, som påkalla inrättandet av en
statssamskola. Men om man då frågar vilka de förhållanden
äro, som i detta speciella fall föreligga, hänvisas man till den
omständigheten, att det icke förefinnes något organiskt samband
mellan den kommunala mellanskolan och gymnasium, sålunda
till en omständighet, som kan åberopas i en mängd fall, där
man ur andra synpunkter har samma skäl att önska ett utbyte av
den kommunala mellanskolan mot en statssamskola. Fullföljer
man nu detta resonemang, förer det, såvitt jag förstår, givet-
vis fram till det förhållandet, att en mängd samhällen delvis
med större folkmängd än Sollefteå skulle med åberopande av
vad Kungl. Maj:t anfört i den kungl. propositionen kunna an-
hålla att få antingen en ny statssamskola inrättad eller en förut
upprättad mellanskola omlagd till statssamskola.

Huru gå för övrigt resonemangen ihop, när man å ena sidan
säger, att dylika framställningar icke komma att tillmätas så
synnerligen stor betydelse, därest man icke har alldeles sär-
skilda omständigheter att åberopa och när exempelvis herr stats-
rådet å sin sida åberopar den mycket stora betydelsen av tids-
vinst för ungdomen, som enligt hans statistik skulle bliva en
följd just av statssamskolan? Jämväl den saken gäller ju *alla*
arter. Hur kan man vid sådant förhållande göra gällande, att
ett bifall till Sollefteåframställningen icke skulle komma att åt-
följas av en mängd dylika på enahanda sätt motiverade fram-
ställningar? Det nyssnämnda skälet kan ju uppenbarligen åbe-
ropas i alla de fall, där man kan tänka sig, att liknande fram-
ställningar kunna komma att göras från andra håll.

Det förefaller mig också vara en given motsägelse, när man
å ena sidan hänvisar till att endast Sollefteå kommun nu har en
A-skola, på vilken den kommunala mellanskolan lämpligen kan
byggas, och å andra sidan såsom herr statsrådet gjorde, åberopar
att det här gäller den rika Ådalen. Denna senare omständighet
borde väl föranleda till den slutsatsen, att man med allt skäl
kunde utgå från att folkskolans utveckling i dessa trakter,
i »de rika Ådalarne», skulle föra fram till inrättandet av flera
folkskolor av A-typen.

Den siste ärade talaren sade bland annat, att den kommunala
mellanskolan icke skulle tillfredsställa behovet på den plats
det här gäller. Man frågar sig ovillkorligen: varför? Den kom-
munala mellanskolan leder fram till samma resultat som stats-
samskolan och är på samma sätt som denna en del av den under-
visningslinje, som för fram genom gymnasium till studentexa-
men; och när samme ärade talare i det sammanhanget framhävde,
att skolan i fråga skulle sträcka sin verksamhet icke blott till
Sollefteå kommun, utan jämväl till stora delar av det omgi-
vande Norrland, är det väl bättre, att man tillgodoser dessa
den omkringliggande bygdens behov genom en skolform, som för

dess barn påkallar endast en fyraårig vistelse i Sollefteå, än att man upprättar en skola, som oundgängligen kräver sex års uppehåll där för barn från andra orter. Således kan jag icke finna, att för de närliggande trakter av Norrland, som skulle få del av fördelarna av den tillämnade undervisningsanstalten, möjligheterna att för deras barn erhålla bättre undervisning skulle försämras genom inrättandet av en kommunal mellanskola, utan tvärtom förbättras. Och när man dessutom tager hänsyn till, att den kommunala mellanskolan icke på samma sätt som statssamskolan begränsar elevmaterialet enbart till vissa samhällsklasser, de förmögnare, utan tvärtom underlättar för de mindre förmögna att komma fram till en bättre undervisning, förefaller det mig, som om man ur Norrlandssynpunkt, fränsett Sollefteå, bör kunna ställa sig på den ståndpunkten, att mellanskolan lika väl tillgodoser behovet som statssamskolan.

I detta sammanhang vill jag också säga, att det förefaller något underligt, att när den ärade talaren beräknar skillnaden i kostnader mellan inrättande av en kommunal mellanskola och en statssamskola, han beräknar parallellklasser ensamt för mellanskolan, utan att på samma sätt fullfölja sina beräkningar för statssamskolan. Om man räknar ökade tilläggskostnader för den ena skoltypen, bör man också göra det för den andra. Men gör man så, kommer man icke till den proportion, som den ärade talaren genom sitt ensidiga beräknings sätt lyckades uppnå.

Nu säger man, att för Sollefteå gälla alldeles särskilda omständigheter — omständigheter, som man talat om, men vilkas innebörd och beskaffenhet man icke närmare utvecklat — och att i detta fall *måste* erkännas, att undantagsskäl föreligga, som motivera ett bifall till den gjorda framställningen. Men vilka äro då dessa speciella undantagsskäl? Skulle det vara den omständigheten, att i Sollefteå ligga en hel mängd underofficerare och officerare, vilkas barn äro i behov av undervisning, så gäller ju den omständigheten jämväl för åtskilliga andra platser, t. ex. Hässleholm, Boden, Vaxholm. Tager man däremot hänsyn till folkmängden på platsen i fråga, finnas ju andra platser, från vilka framställningar om statssamskolor kunna framkomma med högre invånarantal än Sollefteå. När man ser på vilka dessa särskilda undantagsomständigheter äro och ställer dem i belysning av förhållandena på andra platser, torde man alltså finna, att såväl den allmänna argumenteringen som de speciellt åberopade lokala skälen kunna framkomma jämväl från en hel mängd andra orter. Och även om man anser, att riksdagen icke genom 1909 års beslut oundgängligen bundit sig vid att enbart upprätta kommunala mellanskolor, får man väl dock säga, att i allt fall så mycket låg uti det fattade beslutet, att man företrädesvis borde söka gå fram på den vägen, därest icke alldeles särskilda skäl föreläge, som påkallade annat. I förevarande fall äro, som sagt, såvitt jag förstår, de särskilda skälen icke tillräckligt vägande.

Ang. upprättande av en statssamskola i Sollefteå.
(Forts.)

Ang. upp-
rättande av en
statssamskola
i Sollefteå.
(Forts.)

Vid prövningen av de från reservanternas sida framkomna skälen har jag icke kunnat finna annat, än att det beslut, som här skulle fattas, bleve, om man bifölle reservationen, som statsrådet uttryckte sig, »förhastat», därför att man då i oträngt fall skulle vidtaga en anordning, som helt visst komme att framkalla ett oändligt virrvarr i fråga om de olika orternas skolformer och skoltyper. Detta har naturligtvis lett mig till det resultat, att jag måst ställa mig på utskottets ståndpunkt och yrkar jag därför bifall till dess hemställan.

Herr Pers: Jag är uppkallad av herr Fahléns antydan, att man i Sollefteå icke med säkerhet skulle kunna hålla terminsavgifterna nere på samma nivå som nu, ifall en kommunal mellanskola skulle upprättas. Herr Fahlén förbisåg då tydligen, att genom den kommunala mellanskolans upprättande bortfalla terminsavgifterna helt och hållet för de fyra första åren, d. v. s. de år, då barnen gå i folkskolan.

Men jag skall begagna tillfället att närmare belysa de förhållanden här uppe, som skulle särskilt tala för ett bifall till Kungl. Maj:ts framställning.

Det träder då först i ögonen, att kommunalskatteförhållandena i Sollefteå icke giva anledning till några alldeles särskilda bekymmer, ty uttaxeringen efter senaste officiella uppgifter var i Sollefteå köping 5,25 kronor per bevillningskrona, och i Sollefteå landskommun 4,35 kronor, och det är ju icke någonting märkvärdigt.

Men vad beträffar skälen för nödvändigheten av en statssamskola här uppe, finnes det verkligen ett, som är rätt så talande, och det är, att folkskolan knappast är i stånd att leverera lämpliga alumner till den kommunala mellanskolan. Jag har för att närmare kunna initiera kammaren i förhållandena skaffat mig de sista uppgifterna från ecklesiastikdepartementet, ur vilka jag skall be att få lämna några provbitar.

Man har i allmänhet den uppfattningen, att det skulle vara så långa avstånd däruppe mellan gårdarna eller byarna och skolorna, som skulle föranleda att skolgången bleve så dyrbar, men det är knappast så, när man går saken närmare in på livet. Vid Adals Lidens kyrka finnes en fast folkskola med 141 barn och en lärare, och i nämnda socken är uttaxeringen 6,97 kronor per bevillningskrona, vid Bodums kyrka finnes likaledes en fast skola med 140 barn och en lärare — uttaxeringen 7,80 —, i Gransjö i Helgums socken finnes en skola med 103 barn och en lärare, — uttaxeringen 5,55 —, i Backe i Fjällsjö socken en skola med 100 barn och en lärare — uttaxeringen 4,78 —, i Långsele en folk- och småskola med två lärare, en folkskollärare och en småskollärare, samt 161 barn — uttaxeringen 3,65 — och slutligen Forse i samma socken en lärare för 90 barn — jag kanske icke behöver gå längre i uppräknningen bilderna äro ungefärligen desamma, jag har naturligtvis tagit de mest typiska fallen. Det

förefaller mig, som om undervisningsministern skulle behöva alldeles särskilt ha sin uppmärksamhet fäst på en trakt med dylika skolförhållanden. Det är icke det glest befolkade Norrland, utan det är den tätt befolkade Adalen det här gäller, det är i den, som folkskolan är i en så bedrövlig ställning, att en statssamskola på sätt och vis skulle vara motiverad, emedan den kunde taga barnen så gott som direkt från abc-stadiet, emedan folkskolan icke är i stånd att föra barnen till en kunskapsnivå, som gör dem lämpliga att inträda i mellanskolan. Men jag hemställer, huruvida detta särskilda förhållande i själva verket är ett rimligt skäl för upprättandet av en statssamskola, och huruvida man icke hellre bör ställa sig på utskottets sida och framhålla, att folkskolan bör bättre efterse och bättre övervakas, så att man erhåller en bättre grund att bygga på, sedan de påpekade missförhållandena blivit vederbörligen undanröjda.

Ang. upprättande av en statssamskola i Sollefteå.
(Forts.)

Herr Strömberg: Den näst föregående talaren gjorde sig ganska stor möda att framhålla, att han funnit en inre motsägelse i de uttalanden och saksäl, som reservanterna framfört, men då han skulle bevisa detta, bevisade han, synes mig, ingenting. Han sade, att det framhållits vissa olägenheter, som följa med de kommunala mellanskolorna, men att dessa svårigheter naturligtvis förefinnas vid dem alla, de må ligga i Sollefteå eller annorstädes. Ja, det är självklart; det har ingen förnekad. Men om vi äro överens om att dessa olägenheter existera, kan det då vara någon idé att nu lägga ytterligare en sådan skola till en plats sådan som Sollefteå? Det har framhållits, att man bör gå på den bogen, att dessa mellanskolors brister böra bortarbetas genom en ny organisation. Ja, men innan detta lyckas, går tiden, och Sollefteå får vara utan den behövliga skolan.

Talaren sade också, att vi skulle bygga på A-typen, och att då skolor av denna typ icke finnas i dessa trakter, det borde ligga nära till hands att den rika Adalen inrättade sådana. Ja, den rika Adalen framhöll han flera gånger. Såvitt jag har mig bekant, har det varken i betänkandet eller i debatten talats om den rika Adalen, men väl om den folkrika Adalen, och det är dock någon skillnad.

Den siste talaren lämnade en specifikation på en hel mängd folkskolor i Norrland med ett stort antal barn, men jag förstår icke, vad det har med saken att skaffa, ty såvitt jag hörde, uppgav han icke att någon av de uppräknade skolorna voro av A-typen, och det är ju dock på A-typen, som den kommunala mellanskolan skulle byggas.

Jag tror, att det verkliga skäl, som här ligger bakom och som gör, att så många äro emot statssamskolan, framskyntade i den näst siste talarens yttrande. Ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle, sade han, förorsaka väsentliga svårigheter för

Ang. upp-
rättande av en
statsskola
i Sollefteå.
(Forts.)

den kommunala mellanskolans vidare utveckling. Ja, det är naturligt, att för dem, som i likhet med motionären och hans anhängare se skolpolitikens a och o ligga uti folkskolan som bottenskola och dennas fortsättning genom kommunala mellanskolan till gymnasium, det är av allra största vikt, att man får riksdagen att uttala sig i sådant syfte som för framtiden skulle binda den och varigenom skulle fastslås, att det är den enda väg, som skolväsendet bör utvecklas på; men det är just därför, att en sådan fara föreligger, som reservanterna vilja på det skarpaste här opponera.

Jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag vill endast konstatera en ny motsägelse mellan å ena sidan den siste talarens framhävande av att det för dem, som vilja främja grundsatsen om folkskolan som bottenskola, är av yttersta vikt att i föreliggande fall följa utskottets förslag, och å andra sidan de många förklaringarna från hans meningsfränder, att det i detta fall icke gäller något principiellt viktigt avgörande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de i avsende å förevarande punkt förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle avslå vad utskottet hemställt och antaga det förslag, som innefattades i den av herr Swartz m. fl. vid denna punkt avgivna reservation; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår vad statsutskottet hemställt i punkten 109 av sitt utlåtande nr 8 och antager det förslag, som innefattas i den av herr Swartz m. fl. vid denna punkt avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 54.

Punkten 110.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 111.

Lades till handlingarna.

Punkterna 112—116.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 117.

Lades till handlingarna.

Punkten 118.

*Om ersättning
åt f. d. skolföreståndarinnan
Sigrid Hjelm.*

I en inom första kammaren av herr *P. A. Forssman* väckt motion (nr 21) hade hemställts, att riksdagen måtte tilldela f. d. skolföreståndarinnan fru *Sigrid Hjelm*, född *Möller*, en ersättning av 1,000 kronor för den förlust, som vållats henne genom upprättande av statens samskola i Örnsköldsvik.

Utskottet hade i förevarande punkt på angivna grunder hemställt, att herr *Forssmans* ovanberörda motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr *Forssman*: Herr talman, mina herrar! Då jag tillåtit mig att väcka den motion, som nu föreligger till behandling, skall jag anhölla att få yttra några ord om densamma.

I motionen hemställes, att riksdagen måtte tilldela f. d. skolföreståndarinnan fru *Sigrid Hjelm*, född *Möller*, en ersättning av 1,000 kronor för den förlust, som vållats henne genom upprättande av statens samskola i Örnsköldsvik.

Riksdagen har icke varit blind för de olägenheter, som genom inrättande av statssamskolor skulle uppstå för föreståndarinnorna för privata flickskolor, som till följd därav måste nedläggas. Riksdagen har också vidtagit vissa åtgärder för mildrande av dessa olägenheter. Sålunda har riksdagen dels uttalat, att sådana föreståndarinnor och lärarinnor borde så vitt möjligt vinna anställning vid samskolorna, dels anslagit medel till understöd åt dem, som icke kunde vinna sådan anställning. Nu har vid denna riksdag visats, att en ansökan inkommit till Kungl. Maj:t från fru *Hjelm*, gående ut på, att hon skulle anställas som lärarinna vid samskolan i Örnsköldsvik. Denna ansökan kunde icke av Kungl. Maj:t bifallas endast på den grund, att fru *Hjelm* var gift, och av samma anledning kunde icke heller understöd tilldelas henne. Hon ingick då med en ny ansökan att få en ersättning en gång för alla av 1,000 kr. för den skada, hon lidit vid realiserandet av skolinventarierna. Beloppet av denna förlust styrkes genom intyg av ordföranden för drätselkammaren i Örnsköldsvik. Denna ansökan remitterades till lä-

Om ersättning
åt f. d. skol-
föreståndar-
innan Sigrid
Hjelm.
(Forts.)

roverksöverstyrelsen och statskontoret för yttranden. Läroverksöverstyrelsen säger i sitt utlåtande, »att den finner framställningen behjärtansvärd, då fru Hjelm, som ovan nämnts, icke kunnat erhålla anställning vid samskolan på grund av sin egenskap av gift kvinna och av samma skäl ej heller kommit i åtnjutande av sådant understöd, som enligt 1907 års riksdagsbeslut kan utgå till vissa lärarinnor vid flickskolor, som i följd av 1904 års riksdagsbeslut om inrättandet av samskolor i åtskilliga städer indragits eller komma att indragas.» Och läroverksöverstyrelsen hemställer, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva, att lektorn vid högre allmänna läroverket i Visby H. Hjelm hustru Sigrid Amalia Josefina Möller må för den förlust, hon lidit därigenom, att den av henne grundade högre flickskolan i Örnsköldsvik måst nedläggas på grund av därvarande lägre allmänna läroverks ombildning till samskola, tillerkännas en ersättning en gång för alla av 1,000 kronor. I en senare skrivelse påvisar läroverksöverstyrelsen som stöd för ifrågavarande ansökan, »att Eders Kungl. Maj:t genom nådigt brev av den 13 mars 1908 funnit gott tilldela föreståndarinnan för elementarskolan för flickor i Vadstena, Ebba de Laval, såsom ersättning för den förlust, som vållats henne genom upprättande av statens samskola i nämnda stad, en gratifikation av 1,000 kronor, att utgå av det under riksstatsens åttonde huvudtitel uppförda anslag till extra utgifter.»

I underdånigt utlåtande av den 29 augusti 1914 yttrar statskontoret: »På grund av vad i detta ärende förekommit, får statskontoret med hämtat stöd av Eders Kungl. Maj:ts nådiga beslut av 13 mars 1908 i en likartad fråga hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t tilldela sökanden såsom ersättning för den förlust, som vållats henne genom upprättandet av statens samskola i Örnsköldsvik, en gratifikation av 1,000 kronor, att utgå av åttonde huvudtitelns anslag till extra utgifter, varå för närvarande finnes en behållning av omkring 16,000 kronor.»

Kungl. Maj:t avslag emellertid fru Hjelm ansökan. Vilka skäl som föranlett Kungl. Maj:t till detta avslag, känner jag ej. Möjligen kan det bero på, att fru Hjelm såsom gift ej borde komma i åtnjutande av sådant understöd. Det är även möjligt, att Kungl. Maj:t ansåg sig icke hava medel till sitt förfogande för sådant ändamål. Jag har emellertid på grund av vad jag sålunda anfört, ansett starka skäl föreligga för att på motionsvägen framlägga frågan inför riksdagen.

Statsutskottet har nu emellertid enhälligt avstyrkt bifall till motionen, och därmed är väl frågan ur världen. Jag kan i alla händelser icke neka mig att med några ord behandla den motivering, statsutskottet anfört som skäl för sitt avslagsyrkande. Statsutskottet säger: »Utskottet har tagit del av handlingarna i såväl förevarande ärende som ett av motionären såsom likartat åberopat fall, i vilket Kungl. Maj:t tilldelat föreståndarinnan för elementarskolan för flickor i Vadstena Ebba de Laval

en gratifikation av 1,000 kronor såsom ersättning för den förlust, som vållats henne genom upprättande av statens samskola i sistnämnda stad, och har utskottet därvid icke funnit en sådan likhet mellan ifrågavarande ärenden föreligga, att det sistnämnda skulle kunna åberopas som stöd för här föreliggande framställning.» Av detta statsutskottets uttalande skulle man kunna få den uppfattningen, att påståendet, att fallet de Laval och detta hade likhet med varandra, skulle vara påhittat av mig. Förhållandet är, såsom herrarna hört, att såväl läroverksöverstyrelsen som statskontoret framhållit likheten. Sålunda innebär detta enligt mitt förmenande ett mycket kraftigt stöd för mig i detta avseende. Och jag vill tillägga, att jag för någon tid sedan själv tagit del av handlingarna i fallet de Laval och icke kunnat finna någon annan olikhet, än att fröken de Laval, när hon fick sitt belopp, var ogift, under det fru Hjelm är gift, samt fröken de Laval tjänstgjort ett par år längre i sin anställning. Det är också den skillnaden, att fröken de Laval köpt skolan, under det fru Hjelm själv upprättat sin skola.

*Om ersättning
åt f. d. skol-
föreståndar-
innan Sigrid
Hjelm.
(Forts.)*

Vidare säger utskottet: »Då härtill kommer, att enligt utskottets förmenande det icke med säkerhet kan antagas, att icke liknande framställningar framdeles kunna komma att göras, har utskottet ej ansett sig böra biträda motionen.» Detta uttalande är tydligen ett förnekande av riktigheten av överstyrelsens framställning eller meddelandet, att, enligt vad överstyrelsen har sig bekant, inga sådana anspråk vidare kunna förväntas. Jag får verkligen säga, att överstyrelsens möjlighet att överblicka hithörande förhållanden borde gälla för mer än statsutskottets förmåga i det fallet. Och för övrigt ber jag att få säga, att för mig det är mindre avskräckande, om staten nödgas betala ett eller annat tusental kronor mer på den grund, att vi bevilja denna motion, än om riksdagen skulle vilja giva på hand, att staten kan i sin verksamhet utan ersättning skada privata personer i deras förvärvsverksamhet, som på samma gång är för landet gagnande. Det är för att understryka detta, som jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Strömberg: Det är ju möjligt, att detta fall är av ömmande natur, och att det således finnes visst fog för att tillstyrka bifall till motionen, men utskottet har i alla fall icke ansett sig kunna göra det på de handlingar, som föreligga. Jag skall be att få närmare förklara förhållandet.

Frågan hade redan varit hänskjuten till Kungl. Maj:t och av Kungl. Maj:t avslagits, då en enskild motionär upptog den. Han har i sin motion sagt och här ytterligare betonat, att han jämför detta fall med ett föregående fall beträffande fröken de Laval från Vadstena, och han menar, att då dessa fall äro likartade, de böra avgöras på samma sätt. Utskottet har dock icke funnit, att det är någon absolut likhet fallen emellan; de äro visserligen snarlika, men icke fullständigt lika. Som mo-

*Om ersättning
åt f. d. skol-
föreståndar-
innan Sigrid
Hjelm.*

(Forts.)

tionären framhöll var det så, att 1907 års riksdag beviljade ett anslag av 4,000 kr. till ersättning åt åldriga lärarinnor, som ej kunde få anställning vid nya skolor, då deras egna läroverk drogos in. Dessa understöd skulle utgå med högst 400 kronor per år, och såsom uttryckligt villkor stadgade riksdagen, att lika mycket, eller 400 kronor, skulle utbetalas av vederbörande kommun, så att det sammanlagda årliga understödet bleve 800 kronor. Detta var ett oeftergivligt villkor. Dessutom fastställdes av Kungl. Maj:t andra villkor, som tillstyrkts av läroverksöverstyrelsen och statskontoret och vilka bl. a. inneburo, att sökanden skulle ha fyllt 45 år och tjänstgjort minst 20 år som föreståndarinna eller lärarinna. Vad nu fallet de Laval beträffar, hade hon, då hon 1907 fick sluta sin skola i Vadstena, icke mindre än 57 levnadsår och hade tjänstgjort som lärarinna 34 år, varav 27 som föreståndarinna för statsunderstödd flickskola. När hon då måste överlämna sin skola efter så kort tid som 7 år, sedan hon köpt den, för, enligt vad hon styrkt, 1,000 kronor jämte 500 kronor för inventarier, gick hon den utstakade vägen och vände sig till stadsfullmäktige i Vadstena med begäran att få 400 kronor av staden för att även kunna få del av riksdagens anslag. Men stadsfullmäktige ansågo, att hon varit bosatt för kort tid i Vadstena, varför de icke beviljade ansöknings. Frågan förföll då och därmed även möjligheten att kunna erhålla något från statsanslaget. Då kom hon igen senare med hemställan att såsom gratifikation få ersättning för de direkta kostnader hon haft, och detta tillstyrktes både av läroverksöverstyrelsen och statskontoret, vilka föreslogo ett belopp av 1,500 kronor. Kungl. Maj:t biföll detta i så måtto, att hon fick 1,000 kronor, motsvarande det kontanta utlägg för inköp av skolan.

Fru Hjelm däremot var, då hennes skola i Örnsköldsvik upphörde, gift. Hennes man är nu lektor i Visby. Hon var endast 43 år och hade varit föreståndarinna eller lärarinna vid högre flickskolor i 22 år. Det är visserligen en vacker tid, men icke på långt när så lång som fröken de Laval's tjänstetid. Den förra begärde aldrig hos vederbörande i Örnsköldsvik att få sådant bidrag, som skulle berättigat henne till del av statsanslaget. Genom sin ålder var hon ej heller berättigad därtill. Det är nämligen icke så, som den ärade motionären sade, att endast därför att hon var gift, hon icke skulle kunna få statsanslag; tvärtom det betonades från statskontoret, då detta anslag av Kungl. Maj:t till 1907 års riksdag föreslogs, att det mycket väl kunde inträffa, att även gifta kvinnor finge sådant understöd, om förhållandena i övrigt så medgäve och behov föreläge.

Hennes man, gick i stället in till Kungl. Maj:t och begärde, sedan han flyttat till Visby, där han var lektor, att han för att få någon ersättning för hustruns förlust på skolan i Örnsköldsvik skulle få tillgodoräkna sig sin tjänstgöring i nämnda skola för att komma i högre lönegrad i Visby. Detta avstyrktes på det bestämdaste av överstyrelsen och avslogs av Kungl. Maj:t.

Hon ingick då till Kungl. Maj:t och begärde att sasom gratifikation få någon ersättning för den förlust hon lidit, då hon sålde sina inventarier. Att hon lidit förlust, är nog fullkomligt riktigt, däremot vill jag icke opponera mig. Men skälet för utskottets obenägenhet är, att hon som sagt icke uppfyllt de villkor, riksdagen en gång beslutit, särskilt vis-à-vis åldern.

*Om ersättning
ut f. d. skol-
föreståndar-
innan Sigrid
Hjelm.
(Forts.)*

Om man jämför de båda fallen, finner man alltså, att fröken de Laval avgick vid 57 år, fru Hjelm vid 43 år; den ena efter 34, den andra efter 22 tjänsteår. De Laval sökte kommunalt bidrag, Hjelm icke. De Laval var berättigad till statsbidrag, Hjelm var icke berättigad. De Laval var ogift och ur stånd att vid 57 års ålder få plats i någon annan skola. Hjelm var gift med en tjänsteman, lektor i Visby, med minst 4,000 kronors lön. Det är klart, att allt detta spelat in vid bedömandet av denna fråga.

Som sagt, det är på dessa skäl som utskottet yttrat, att det icke kan finna någon fullständig likhet mellan de båda fallen. Och då man befarar, att det kan komma liknande anspråk från flera håll samt Kungl. Maj:t haft frågan om hand, men avslagit ansökning, så har även utskottet ansett sig böra avstyrka framställningen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 119—140.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 141.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor anvisa på extra stat för år 1916 ett anslag av 3,000 kronor.

*Anslag till
fortbildnings-
kurser i gym-
nastik för små-
skollärarin-
nor.*

Utskottet hade i föreliggande punkt hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Bellinder: Herr talman, mina herrar! Kammaren har vid föregående punkt i överensstämmelse med statsutskottets hemställan beslutat ett anslag av 12,900 kronor till fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor. Därav borde enligt mitt förmenande som korollarium ha följt, att statsutskottet i nu föreliggande punkt även bort

Anslag till
fortbildnings-
kurser i gym-
nastik för små-
skollärarynnor.

(Forts.)

tillstyrka det av Kungl. Maj:t begärda anslaget av 3,000 kronor till fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarynnor. Att statsutskottet betraktat detta anslag på annat sätt än det föregående, är svårt att förklara. Man skulle kunna tro, att statsutskottet hade den åsikten, att småskollärarynnorna icke vore i lika stort behov av fortbildningskurser i gymnastik som folkskollärarynnor och folkskollärarynnor. Men det förhåller sig alldeles tvärtom, ty dessa småskollärarynnor ha fått vida sämre undervisning i gymnastik vid de småskollärarynneseminarier de genomgått än folkskollärarynnorna och folkskollärarynnorna vid seminarierna erhållit. Visserligen är utbildningen för våra folkskollärarynnor såsom instruktörer i gymnastik ännu ganska bristfällig, men dock bättre än den, som meddelas småskollärarynnorna. Nu är det dock så, att småskollärarynnorna hava samma skyldighet att undervisa i gymnastik som folkskollärarynnor och lärarynnor icke blott i småskolorna, där gymnastiken är obligatorisk, utan även i de lägre klasserna av folkskolan, där de kunna få tjänstgöra. Och särskilt gäller det de småskollärarynnor, som äro anställda vid mindre folkskolor. I Norrland är det icke ovanligt, att dessa få leda barnens gymnastikundervisning under hela deras skoltid.

Det är likväl orimligt att begära, att de skola på ett tillfredsställande sätt kunna uppträda som lärarynnor i gymnastik, då de själva äro ganska okunniga i det stycket.

Kanske tror man, att då anslag till fortbildningskurser i gymnastik beviljats folkskollärarynnorna redan från och med 1903 och folkskollärarynnorna från och med 1908. därmed all rättfärdighet är uppfylld, och att även småskollärarynnorna få gott av dessa fortbildningskurser. Det har faktiskt varit så, att många småskollärarynnor i känslan av sin bristfällighet som undervisare i gymnastik sökt tillträde till dessa fortbildningskurser. De ha fått det på en del ställen. På andra återigen ha de avvisats, och ledarna av kurserna ha förklarat, att det är mycket svårt att i samma kurser mottaga småskollärarynnor tillsammans med folkskollärarynnor, därför att de ha så olika förutsättningar för att kunna följa med undervisningen. På grund härav ha dessa ledare yrkat på, att det skulle anordnas särskilda fortbildningskurser för småskollärarynnor. Detta har också påyrkats av direktionen för gymnastiska centralinstitutet. Denna begärde redan tidigt under förra året, att sådana kurser skulle anordnas, och folkskolöverstyrelsen instämde i direktionens anhållan. Kungl. Maj:t har ock, som vi finna, ansett behöfligt, att sådana kurser anordnas. När det nu gäller ett så litet belopp som detta, kan man med skäl fråga, varför ej trots de så tryckta ekonomiska tiderna ett anslag, som är så oundergången behöfligt, beviljas.

Utskottet har visserligen ställt sig ganska välvilligt till Kungl. Maj:ts förslag, i det utskottet förklarar, att behovet av anslag till ifrågavarande fortbildningskurser icke kan jävas, och att framställningen måste anses behjärtansvärd. Men så säger utskottet, att det nej ansett sig under nu rådande förhållanden böra

biträda ett förslag, som innebär upptagande bland de extra anslagen av en ny och sannolikt årligen återkommande utgiftspost.» Jag vill däremot påstå, att nu rådande förhållanden, i stället för att avskräcka från, tvärtom bort uppfordra till beviljande av detta anslag. Ty allt som kan göras för att stärka vårt folks fysiska kraft, vare sig för det fredliga arbetet eller för försvaret, bör under dessa tider göras. Penningar, offrade för sådant ändamål, äro väl använda. Det händer, att sparsamhet härvidlag sker på folkhälsans bekostnad, och denna är dock det kapital, som sist av allt bör förminsas.

*Anslag till
fortbildnings-
kurser i gym-
nastik för små-
skollärarin-
nor.*

(Forts.)

Jag får därför, herr talman, yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Herr Strömberg: Herr talman! Den föregående ärade talaren började med att säga, att han tyckte, att statsutskottet betraktat detta anslag på annat sätt än anslaget i näst föregående punkt. I slutet av sitt anförande läste han emellertid själv upp, vad utskottet säger, nämligen att behovet av anslag för här ifrågakarande ändamål icke torde kunna jävas, och att framställningen måste anses behjärtansvärd. Detta är ju ett mycket välvilligt yttrande, och skälet, varför utskottet icke tillstyrkt anslaget, är icke avvoghet mot saken utan att utskottet ville göra inbesparing i fråga om en utgiftspost, som är ny och årligen skulle återkomma. Jag ber att i avseende å detta anslag få hänvisa till vad jag i början av denna huvudtitels behandling sade, i fråga om ett annat litet anslag, nämligen att det utslutande är sparsamhetsskäl, som dikterat utskottets beslut, att, då det här gäller ett nytt anslag, skjuta undan det på ett eller annat år. Jag tror icke det är så farligt att på ett eller annat år undanskjuta dessa fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor, då behovet av dem funnits i så många år, men de ändå icke hittills kommit till stånd. Småskollärarinnorna undervisa i allmänhet blott de allra minsta barnen i de lägsta klasserna, och de torde vara tämligen väl skickade att på detta stadium giva åtminstone den första handledningen i gymnastik.

Det är endast på grund av dessa skäl utskottet ställt sig avvisande, och jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag kan inte hjälpa, att jag tycker, att man kan kalla sparsamheten en smula malplacerad, då den riktar sig på alla möjliga små anslag. Här gäller det en fråga om vårt folks fysiska utbildning. Vi komma strax till ett annat dylikt anslag, där det är fråga om beviljande av 37,000 kronor till idrotten. Jag är säker på, att det inom denna kammare inte finnes någon tvekan om, att det anslaget bör beviljas, och för min egen del är jag sympatiskt stämd mot detsamma — möjligen kan råda någon tvekan om beloppets lämpliga storlek. Men att då vägra detta lilla anslag å 3,000

Anslag till
fortbildnings-
kurser i gymnastik för små-
skollärarinnor.

(Forts.)

kronor, vars syfte uppenbarligen är att i de delar av landet, där den kroppsliga omvårdnaden och utbildningen är allra mest förbisedd och där man fördenskull allra bäst behöver få en väckelse till i det avseendet, tycker jag är en dålig konsekvens och en dålig sparsamhet.

Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Hammar skjöld: Herr talman! När jag läste utskottets betänkande, kom osökt i min tanke, huru jag för några dagar sedan i en tysk tidning läste om behandlingen i preussiska lantdagen av kultusbudgeten. Där gjordes uttalanden från alla olika partier, men alla gingo i en riktning. Ingenting fick minskas, intet anslag fick strykas, när det gällde ungdomens uppfostran och utbildning. Detta land, som vi veta befinner sig i så oerhört tryckta förhållanden, som får anstränga sig till det yttersta för att försvara sin tillvaro såsom stat, som har sett sin budget i dess helhet, jag tror, fyrdubblas mot vad den någonsin förut varit — detta land tvekar icke att, trots dessa utomordentliga offer, som kriget kostar, ikläda sig alla möjliga utgifter för undervisning och uppfostran av ungdomen. Det förefaller mig då, som om vi här i Sverige, som ännu åtminstone icke känt av någon krigsnöd, skulle ha råd att öka vår kultusbudget med 3,000 kronor för ett ändamål, som av alla, även av statsutskottet, enstämmigt erkännes vara gott och som undanskjutits endast därför, att man ansett det vara så kritiska tider.

Nu kan man ju säga: frågan är så liten och anslaget så obetydligt, det gör väl därför ingenting, om man uppskjuter dess beviljande ett eller annat år. Ja, att saken är liten, skall jag gärna medgiva, men den är dock ett led i det stora arbete, som har ett gemensamt mål, nämligen, att giva ungdomen även i fysiskt hänseende en god fostran, så att den kan bildas till ett kraftigt och livsdugligt släkte.

Det ser ut, som om utskottets ledamöter skulle vara rädda för, att detta anslagskrav skulle komma igen år efter år. Ja, om så vore, vore det verkligen någonting att vara rädd för? Det synes mig tvärtom, att man måste göra allt vad man kan för att tillgodose just sådana ändamål, som gå ut på — jag upprepar det ännu en gång — ungdomens fostran till ett kraftigt och livsdugligt släkte. Och huru litet detta led än är, så är det dock ett led i ett stort arbete, och jag tror, att alla skäl tala för att man icke bör tveka att bevilja det, som här har begärts.

Nu är det ju ganska sällsynt, att, när statsutskottet varit enhälligt i sitt utlåtande, riksdagen går på den motsatta sidan. Men jag tror dock, att statsutskottets ledamöter icke skola taga illa upp, om särskilt första kammaren skulle vara mera offervillig; är vad statsutskottet velat vara i sin berömvärda försiktighet och sparsamhet.

Det har påmint om att småskollärarinnor ofta undervisa även i folkskolorna. Ja, detta är tyvärr så vanligt, icke endast i Norrland, som blivit sagt, utan även i södra Sverige. De äro skyldiga att meddela undervisning i gymnastik och hava icke nödig kompetens. Man fordrar, att de skola göra det, men giver dem icke kompetens. Är icke detta ett starkt skäl för bifall till den framställning Kungl. Maj:t gjort?

*Anslag till
fortbildnings-
kurser i gym-
nastik för små-
skollärarin-
nor.
(Forts.)*

Jag skall be att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman! Behovet av detta anslag är erkänt av alla, även av statsutskottet, och saken har ju stor betydelse för utveckling av landets ungdom till hälsa och arbetskraft och, varför icke, även till värnkraft. De skäl, som gälla för redan utgående anslag till folkskollärare och folkskollärarinnor gälla naturligtvis i lika hög grad för anslag till fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor. Det är redan påpekat, att även dessa äro skyldiga att meddela undervisning i gymnastik, och det gäller således icke något nytt ändamål, utan något, som redan pågår, och anslaget är endast avsett att sätta småskollärarinnorna i stånd att fullgöra den skyldighet, som åligger dem, att meddela undervisning i gymnastik på ett tillfredsställande sätt. Det är här visserligen fråga om endast en detalj i samhällsarbetet, men när det gäller en sådan sak som folkets hälsa och kraft, är varje detalj av stor betydelse. Direktionen över gymnastiska centralinstitutet har betonat angelägenheten av att denna sak icke längre undanskjutes. Redan i början av år 1914 anhöll direktionen, att åtgärder måtte vidtagas, och direktionen ansåg, särskilt med hänsyn till den långa tid, som måste förflyta, innan verkningarna av ifrågavarande anordning hunne att göra sig gällande, önskvärt, att försök med kurser för småskollärarinnor kunde göras redan under sommaren 1914. Nu begäres det ifrågavarande anslaget från och med år 1916, och sålunda har redan en dyrbar tid gått förlorad.

Då anslaget har stor betydelse för det ändamål, för vilket det är avsett, och beloppet är ringa, skall även jag anhålla om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Pers: Herr talman! Jag tror icke, att statsutskottets ledamöter skola förlora sitt sinneslugn, om kammaren lämnar Kungl. Maj:ts framställning i denna punkt utan anmärkning och beviljar det begärda anslaget.

Jag föranleddes att begära ordet, när herr Hammarskjöld tolkade utskottets utlåtande så, att däri skulle givas uttryck för en rädsla för att detta anslagskrav skulle återkomma följande år. Jag kan icke godkänna denna tolkning. Utskottet har tvärtom sagt, att framställningen måste anses behjärtansvärd, och endast velat undanskjuta frågan för i år. Jag fattar utskottets uttalande som en inbjudan att återkomma nästa år, om tiderna då äro lägligare. Det är icke vidare angenämt att sitta i ett utskott, som av tidsförhål-

Anslag till
fortbildnings-
kurser i gym-
nastik för små-
skollärarin-
nor.
(Forts.)

landena ålagts att iakttaga all möjlig sparsamhet. Man går punkt för punkt och finner behjärtansvärda skäl överallt. Men man måste demonstrera sin villighet att söka åstadkomma besparingar, och när man så stöter på ett anslag, som är nytt för året, måste det medgivas, att där är ett lämpligt tillfälle. Jag delar fullkomligt vad som sagts om att framställningen är behjärtansvärd, men när man lägger allt för stor styrka i dessa målningar, förefaller det mig nästan som en anklagelse mot de herrar, som haft saken om hand under föregående tider. Då detta anslagskrav icke kommit fram förrän nu, men varit lika behjärtansvärt under en lång följd av år, må det kunna anstå till nästkommande år.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Strömberg: Herr talman! Jag erkänner villigt, att anslaget är litet, och att framställningen är, såsom här nyss sagts, behjärtansvärd. För min del kommer jag också att taga det med stort jämnmod, ja till och med inte ogärna se, om kammaren skulle desavnera statsutskottet. Mitt förra anförande gick emellertid ut på att förklara de skäl, på vilka statsutskottet kommit till sitt beslut.

Mot den ärade talaren på Kalmarbanken ber jag få säga, vad herr Pers nyss påpekade, att utskottet visst icke uttalat någon rädsla för att detta anslag årligen skulle komma tillbaka, utan utskottet har endast velat peka på, att, då det här vore fråga om ett nytt anslag, utskottet under nu rådande förhållanden icke ansett sig kunna förorda detsamma.

Om den jämförelse samme ärade talare gjorde med behandlingen av kultusbudgeten i preussiska lantdagen, skulle innebära en anmärkning mot statsutskottet eller den avdelning därav, som närmast haft denna huvudtitel om hand, kan jag icke underlåta att tycka, att en sådan anmärkning är orättvis, ty vi hava verkligen strävat efter att tillgodose de kulturella behov, som ligga inom huvudtiteln, så långt som möjligt och icke avstyrkt något sådant anslag. Vi hava alltså följt den preussiska lantdagens föredöme, men då vi träffat på ett nytt anslag vars uppskjutande något år ej syntts innebära någon risk, ansett oss böra på detta inrikta den sparsamhet, vi varit skyldiga att lägga i dagen.

Herr vice talmannen von Friesen: Herr talman! Då jag är en av dem, som anhållit om detta anslag, vilket jag gjort såsom ledamot av direktionen över gymnastiska centralinstitutet, ber jag, då här visat sig en viss tendens att vilja bifalla Kungl. Maj:ts proposition, att även jag få lägga in mitt ord till förmån för densamma. Jag hoppas, såsom en, för att icke säga två, av statsutskottets ledamöter antytt, att utskottet icke skall ha något emot, om detta anslag beviljas. Utskottet har självt framhållit, att behovet är obestridligt och icke kan jävas, och att framställningen sålunda måste anses behjärtansvärd. Jag tror, att, om kammaren går ett steg längre och tager konsekvensen av detta statsutskottets uttalande, utskottet icke skall känna sig annat än

belåtet därmed. Det är sant, att alla skäl till sparsamhet nu föreligga, men den sparsamhet man här skulle visa, är dock, såsom även föregående talare antytt, av jämförelsevis ringa betydelse. Och jag tror icke, att kammaren kommer att beskyllas för slöseri, om den bifaller Kungl. Maj:ts proposition.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

*Anslag till
fortbildnings-
kurser i gym-
nastik för små-
skollärarin-
nor.*

(Forts.)

Herr Danström: Då riksdagen själv så sent som år 1913 i skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit bristfälligheten i gymnastikundervisningen, särskilt i skolorna på landsbygden, synes riksdagen ha en viss förpliktelse att bifalla Kungl. Maj:ts ifrågasvarande framställning, som just avser att i någon mån avhjälpa denna brist. Och jag är övertygad om att denna framställning, som avser att höja småskollärarinnornas utbildning för undervisning i gymnastik, går i den riktning, riksdagen anvisat. Det är sålunda blott en självklar konsekvens av riksdagens egen skrivelse, att kammaren nu fattar beslut i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag hemställer om bifall.

Herr Swartz: Herr talman! Blott ett par ord! Det har här sagts, att denna fråga skulle vara av mycket ringa betydelse, och jag är den förste att instämma häruti, om man endast ser på beloppet. Det är emellertid icke ur denna synpunkt, som jag för min del inom statsutskottet ansett mig kunna och böra biträda den hemställan, som gjorts från avdelningen, om avslag på Kungl. Maj:ts ifrågasvarande framställning, utan det är ur synpunkten av det principiella uti, att man under nu rådande tidsförhållanden så mycket som möjligt bör söka sovra de anslagskrav, som framställas, och så mycket som möjligt bör söka iakttaga sparsamhet. Men det är icke allenast för nu ifrågasvarande budgetsår, som sparsamhet bör iakttagas, utan med den uppfattning jag för min del har därom, att svårigheten att reglera statsutgifterna och statens budget under närmast kommande år ingalunda blir mindre än i år, bör man vara särskilt noggrann, när det gäller att bevilja nya anslag. Det är således icke ur synpunkten av beloppets omfång, utan ur den synpunkten, att det här är fråga om ett nytt behov, och att, såvitt jag kan finna, det icke är rätta tidpunkten att tillgodose nya behov under nu rådande omständigheter, som jag för min del ansett riktigast att ansluta mig till statsutskottets förslag. Detta innebär ju en ytterst välvillig hållning till denna sak och lämnar stora möjligheter för att utskottet vill vara med om detta anslag vid en tid, då omständigheterna bliva sådana, att konsekvenserna icke kunna befaras bliva alltför stora.

Är det emellertid så att kammaren med hänsyn till den ringa omfattningen av detta anslagskrav finner sig kunna utan fara göra ett avsteg från den principiella uppfattning, som jag hoppas och tror även kammaren delar, om olämpligheten av att i allmänhet söka tillgodose nya krav vid en sådan tidpunkt som den

Anslag till
fortbildnings-
kurser i gym-
nastik för små-
skollärarin-
nor.

(Forts.)

nuvarande, skall jag, med hänsyn till att man torde få betrakta det som ett undantag just med avseende å detta lilla anslag, icke lägga det vidare på sinnet. Men skulle man i kammarens beslut inlägga den meningen, att man under nu rådande tidsförhållanden över huvud taget icke bör vara rädd för att bifalla nya krav, skulle jag känna mig mycket illa till mods.

Herr statsrådet Westman: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få säga, att jag för min del fullt gillar de principer, som statsutskottets ärade ordförande nyss uttalade. Men jag hemställer dock, om man icke skulle kunna göra ett avsteg från dessa principer just med avseende å ett så obetydligt anslag, som det här är fråga om. Om man nämligen nödgas böja sig för nödvändigheten att tillämpa den antydda principen på alla stora anslagsbelopp och alltså på grund av ekonomiska hänsyn icke kan genomföra några stora reformer, torde det vara så mycket mera önskvärt, att man likväl någon gång i undantagsfall låter en liten reform, som icke kräver anslag av statsfinansiell betydelse, nå fram till utförande, ty eljest kommer ju den ekonomiska krisen att verka fullkomligt förlamande. Genom att göra sådana undantag vinner man den psykologiska effekten, att litet var ser, att icke en död hand vilar över hela vår utveckling. Det skulle ej minst ur denna synpunkt glädja mig, om kammaren ansåge sig kunna bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de beträffande förevarande punkt förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 142—147.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 148.

Lades till handlingarna.

Punkterna 149—152.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 153.

Lades till handlingarna.

Punkten 154.

*Höjning av
anslaget till
understöd
åt folk-
högskolor.*

I förevarande punkt hade utskottet, i anslutning till vad Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen, hemställt, att riksdagen måtte höja det i riksstaten å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 339,200 kronor, med 80,800 kronor till 420,000 kronor.

Herr Pers: När riksdagen 1912 anslog medel till denna tjänst uttalade riksdagen sig för, att den skulle besättas med en person, som helt och hållet ägnade sig åt uppgiften. Nu har emellertid i Kungl. Maj:ts förslag den ändringen vidtagits, att avlöningen skulle nedsättas från 4,000 till 3,000 kr. och att uppdraget skulle få tagas såsom en bisyssla. Reservanterna hava haft betänkligheter emot en sådan anordning, då man i allmänhet inom statsverket bör så vitt möjligt undvika att statstjänsterna bli bisysslor. Vi hava därför tänkt oss, att motiveringen efter den sjunde raden skulle få följande lydelse:

»Riksdagen fattade sitt beslut på de skäl, som Kungl. Maj:t då förebragte och som måste anses vara gällande även om en del av inspektörens göromål skulle övertagas av folkskoleöverstyrelsen. Riksdagen kan nämligen icke finna att förhållandena ändrats i så väsentlig mån genom denna styrelses tillkomst, att riksdagen skulle fränfalla sin för så kort tid sedan intagna ståndpunkt i frågan. Att nu låta inspektörstjänsten förvandlas till en bisyssla synes riksdagen så mycket mindre välbetänkt som genom en sådan förändring en viktig del av inspektörens uppgift, inspektionsresorna, skulle komma att i väsentlig mån inskränkas, under det att inspektören mera skulle ägna sig åt att kontrollera författningarnas efterlevnad eller just den sida av uppgiften, som folkskolöverstyrelsen väl vore bäst ägnad att övertaga. I varje händelse förefaller det, som om den anordning Kungl. Maj:t nu föreslår ej bör tillerkännas annat än provisorisk karaktär. Kungl. Maj:t ansåg 1912, att inspektören borde tillsättas på förordnande för ett år i sänder. Skulle det nu ej kunna undvikas, att tjänsten för någon tid uppehålls av person, som har den som bisyssla, så torde förordnandet ej böra sträcka sig över ett år i sänder.

Det är nämligen efter vad vi inhämtat så, att det icke skulle vara otänkbart, att få en lämplig person till denna uppgift, som såsom fyllnad i arbetet kunde sysselsättas med annat närliggande arbete inom överstyrelsen. Det är naturligtvis en sak, som Kungl. Maj:t ensam har att ombesörja; det kan icke riksdagen inlåta sig på. Men vi hava velat i alla fall yttra detta för att visa på en utveckling i en bättre riktning än som nu har föreslagits.

Som saken nu ligger har jag emellertid, herr talman, intet yrkande, utan har endast velat foga detta till kammarens protokoll.

*Höjning av
anslaget till
understöd
åt folk-
högskolor.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkterna 155 och 156.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 157.

Lades till handlingarna.

Punkterna 158 och 159.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 160.

Lades till handlingarna.

Punkterna 161—163.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 164.

Lades till handlingarna.

Punkterna 165—175.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. viss
lönetursrätt
för lektor vid
teknisk ele-
mentarskola.*

Punkten 176.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att medgiva, det lektor vid teknisk elementarskola finge för åtnjutande av ålderstillägg räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie lektor vid allmänt läroverk.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på åberopade grunder hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Hallberg: Kungl. Maj:ts proposition uti denna punkt är föranledd av en framställning från styrelsen för tekniska elementarskolan i Malmö, där jag har äran vara ordförande. Den går ut på en sådan ändring i vad som nu gäller, att lektor vid teknisk elementarskola må få för åtnjutande av ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid, som han tjänstgjort som lektor vid allmänt läroverk, en rätt som han nu icke äger, under det att

tvärtom lektor vid allmänt läroverk får åtnjuta ålderstillägg med inberäkning av de år, han tjänstgjort som lektor i teknisk elementarskola. Det är således ett ytterst divergerande förhållande mellan dessa tjänster, som ju i allt fall stå varandra mycket nära. Framställningen är föranledd från styrelsens sida av erfarenheten om att de nuvarande förhållandena äro för de tekniska skolorna ofördelaktiga. Det förhåller sig nämligen med undervisningen där så, att det ingalunda är säkert, att den förste bäste som äger teoretiska kunskaper i de lärodiscipliner, som övas i en teknisk elementarskola, på samma gång har förutsättningar att sköta denna undervisning tillfredsställande. Undervisningen avser ju nämligen att förskaffa eleverna en kunskap, som omedelbart efter det att de hava slutat den tre- eller fyra-åriga kursen kan göras fruktbringande i livet. Det är beräknat, att dessa elever skola omedelbart efter kursens slut engageras i näringarnas tjänst. Det är alltså av vikt, att en lärare äger förmåga att lägga sin undervisning på ett sätt, som på ett tillfredsställande manér tillgodoser denna undervisnings ändamål. Och varje anordning, som är ägnad att reducera fältet för de sökande, måste alltså vara för skolorna ofördelaktig. Det är av största vikt, att de som hava att tillsätta dessa platser äga möjlighet att få den rätte mannen på den rätta platsen.

Nu är framställningen tillstyrkt av samtliga styrelser för tekniska elementarskolor i riket och av statskontoret och har föranlett den Kungl. proposition, som är under behandling. Statsutskottet har erkänt, att goda skäl tala för en ändring av nuvarande förhållanden, men har i allt fall ansett sig böra avstyrka propositionen. Härvidlag har utskottet för ovanlighetens skull icke kunnat åberopa ekonomiska skäl, efter som det icke är meningen att förändringen skall kosta någonting, men utskottet har kastat sin forskande blick in i den dunkla framtiden och förklarat sig icke kunna överblicka de äventyrligheter, som av denna förändring skulle komma åstad. Därvid har utskottet åberopat, att frågor föreligga oavgjorda dels om omläggning av den lägre tekniska undervisningen och dels om lönereglering för elementarläroverkens lärare. Men är det verkligen tänkbart, att dessa frågor skulle kunna äga inflytande på denna sak? Som bekant är, föreligger ett kommittébetänkande färdigt angående den lägre tekniska undervisningens ordnande och där skönjes ingenting angående lektorernas förändrade ställning. Vad beträffar elementarlärarnes lönefråga känner jag icke till dess läge, men det är väl icke rimligt att antaga, att denna lönereglering skall komma att mynna ut i en försämring av deras löner, och alltså torde det icke vara någon risk att tillerkänna lektorerna vid allmänna läroverk rätt till åldersberäkning om de vilja övergå till tekniska elementarskolor och finnas därtill lämpliga.

Nu måste jag vara skyldig tro, att utskottet besitter en mera skarp fjärrsyn än jag och jag antager, att utskottets representanter skola kunna åskådliggöra de äventyrligheter, som de må-

*Ang. viss
lönetsrätt
för lektor vid
teknisk ele-
mentarskola.*

(Forts.)

Ang. viss
lönetersrätt
för lektor vid
teknisk ele-
mentarskola.

(Forts.)

lat upp i sitt betänkande. Intill dess sådant skett, kan jag icke tänka mig annan påföljd av bifall till det föreliggande förslaget än att en rimlig reciprocitet skulle åstadkommas mellan dessa ifrågakvarande läroanstalter och att de tekniska elementarskolorna skulle beredas en förmån, av vars saknad de nu enligt vad erfarenheten ger vid handen städse hava olägenhet.

Herr talman! Jag tillåter mig under återopande av vad jag anfört yrka avslag på utskottets betänkande och bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Strömberg: Kungl. Maj:ts framställning innebär, att det skulle bliva reciprocitet i lönetersberäkning mellan lärarna vid tekniska och allmänna läroverk och det är en sak, som man måste anse vara riktig. Utskottet säger ock, att goda skäl tala för en ändring i de nuvarande förhållandena. De nuvarande föreskrifterna innebära nämligen att de tekniska lektorererna få räkna lönetur, då de övergå till allmänna läroverk, men de allmänna läroverkens lektorer få icke samma förmån, i fall de övergå till de tekniska elementarskolorna. Detta sista har emellertid åtminstone hittills varit undantagsfall. Emellertid framhåller utskottet, att då de tekniska elementarskolorna stå inför en genomgripande omorganisation och de allmänna läroverkens lönereglering pågår — en kommitté har redan avgivit förslag i ämnet — skulle man kunna dröja med denna åtgärd och taga den i samband med dessa båda saker; och de skäl, som utskottet haft för sitt förslag att dröja och se tiden an, äro endast att man icke anser sig kunna fullt överblicka, vilka konsekvenser en sådan ändring som den föreslagna skulle kunna föra med sig på andra liknande områden. Det tycks av Kungl. Maj:ts framställning, som om sådana konsekvenser icke skulle vara att befara, och det är jag den första att erkänna. Men inom utskottet funnos medlemmar av den s. k. löneregleringskommittén, som med ganska stor bestämdhet hävdade, att sådana konsekvenser skulle kunna uppstå, och då man ansåg, att ett undanskjutande av frågan på ett par år icke skulle vara farligt, hava vi stannat vid detta utlåtande, så mycket mer som om det skulle uppstå enskilda fall, där en sådan lönetersberäkning skulle vara av vikt erhålla, det står Kungl. Maj:t fritt att, som så många gånger skett, gå in till riksdagen med hemställan att för sådant speciellt fall må beviljas vederbörande rätt att räkna tjänstear på den föregående tjänsten. Jag tror icke, att det är någon fara ur den synpunkten att de tekniska läroverken skola bliva sämre tillgodosedda än hittills, om man låter frågan vila och prövar den i samband med den omorganisation och lönereglering, som nu är ifrågasatt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till vad

utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare därpå att kam-maren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra pro-positionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. viss
lönetsrätt
för lektor vid
teknisk ele-
mentarskola.
(Forts.)

Punkterna 177—184.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 185.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att *dels* till understöd-jande av idrotten bevilja för år 1916 ett extra anslag av 37,000 kro-nor, att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma, *dels ock* medgiva, att vad som besparades å det för år 1915 för ifråga-varande ändamål beviljade anslaget finge för samma ändamål använ-das under år 1916.

Anslag till
understödan-
de av idrotten.

Utskottet hade i förevarande punkt på anförda grunder hemställt

a) att Kungl. Maj:ts förslag att till understödande av idrotten bevilja på extra stat för år 1916 ett anslag av 37,000 kronor, att utgå på de villkor Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma, icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen måtte medgiva att vad som besparades å det för år 1915 för ifrågavarande ändamål beviljade anslaget finge för sam-ma ändamål användas under år 1916.

Reservation hade avgivits av herrar C. J. G. Swartz, A. Ekman, O. M. Strömberg, H. H. K. Ericson, A. Aström, G. M. H. Ekelund och A. Pers, greve N. F. Posse, samt herrar O. Bergqvist och J. S. Almer, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Till ifrågavarande ändamål har för vardera av åren 1914 och 1915 av riksdagen anvisats ett anslag av 100,000 kronor. Utskottet, som på grund av vad i ärendet anförts, anser sig böra tillstyrka före-liggande förslag, hemställer att riksdagen må

a) till *understödjande av idrotten* bevilja på extra stat för år 1916 ett anslag av 37,000 kronor, att utgå på de villkor Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma;

b) medgiva att vad som besparas å det för år 1915 för ifrågava-rande ändamål beviljade anslaget må för samma ändamål användas under år 1916.»

Herr statsrådet Westman: Herr talman, mina herrar! Det var vid 1913 års riksdag som den svenska idrotten första gången erhöill ett anslag av 100,000 kr. Utan tvivel fanns det för idrottens män god anledning att hoppas, att ett dylikt anslag även för fram-tiden skulle komma dem till del, och vid 1914 års senare riksdag blev även ett anslag på samma belopp beviljat.

Anslag till
understöddjan-
de av idrotten.

(Forts.)

Detta sistnämnda anslag har emellertid icke obesökret kommit idrotten till godo. Världskrigets ekonomiska verkningar gjorde iakttagandet av sparsamhet till en oavvislig plikt. Jag tror ingen kan säga annat än att jag vid uppgörandet av 8:de huvudtiteln sökt ställa mig denna plikt till efterrättelse, ehuru jag kan försäkra kammaren, att det är en synnerligen oangenäm plikt för en departementschef att verkställa inbesparingar på en hel rad anslag, om vilkas kulturella värde och betydelse för landets framsteg han är livligt övertygad.

I fråga om anslag av den kategori, till vilken idrottsanslaget hör, tillämpades vid nedsättningen den grundsatsen att man såg till att tillräckligt belopp blev över till bestridande av sådana ändamål, som voro nödvändiga, och till utgifter, som vederbörande måste fullgöra på grund av redan ingångna förpliktelser. Men för övrigt nedsattes anslaget så långt detta kunde ske utan att de organisationer, till vilka anslaget utgick, hotades med upprivning eller tillfogades ett avbräck, som skulle lamslå dem för lång framtid. Så förfors. för att endast anföra ett exempel, med anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar.

När efter världskrigets utbrott i höstas det blev klart, att idrottsanslaget till större eller mindre del måste innehållas, inleddes förhandlingar med vederbörande idrottsorganisationer. Dessa fingo lämna ingående upplysningar om sina ekonomiska förhållanden, och efter noggrann prövning kom man till det resultat att i enlighet med de principer, som jag här angivit, borde 38,000 kr. av anslaget kunna besparas, medan däremot 62,000 kr. borde utgå.

Jag ber nu att få redogöra för de ändamål, för vilka dessa 62,000 kr. äro avsedda, och jag är övertygad om att kammaren därav skall finna, att det icke hade varit lämpligt att skruva ned beloppet ytterligare. Jag vågar tro, att av en sådan redogörelse skall framgå, att också för nästa år minst detta belopp bör ställas till idrottsorganisationernas förfogande för liknande ändamål, om man icke skall tillfoga deras verksamhet ett mycket hårt och kännbart slag.

De 62,000 kronorna äro anvisade att utgå i fyra olika poster. de båda första med samma belopp som under 1914. Den ena utgöres av 5,000 kr. till Sveriges militära idrottsförbund och den andra av 8,000 kr. till understödjande av skididrotten bland skolorngdomen. Vad beträffar anslaget till den militära idrotten, ansågs det av vikt ur försvarssynpunkt, att det fick utgå oavkortat. I fråga om anslaget till skididrotten bland skolorngdomen ber jag att få erinra om att denna idrottsgren var föremål för så livligt intresse vid föregående riksdag, att denna beviljade för densamma ett särskilt anslag av 30,000 kr. Det visade sig emellertid nödvändigt att indraga detta särskilda anslag i dess helhet och under sådana förhållanden ansågs någon nedsättning av de 8,000 kr., som av det stora idrottsanslaget utgå till skididrotten bland ungdomen, icke böra ske.

Den tredje utgiftsposten under de 62,000 kronorna utgår till Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund. Den utgjorde för 1914 36,000 kr. och nedsattes för 1915 med 1,000 kr. till

35,000 kr. Det var ju en ganska obetydlig nedprutning, men det visade sig vid undersökningen, att någon väsentlig avknappning på detta håll icke kunde ske utan att medföra svårbotlig skada för idrottsrörelsen i dess helhet. Den organisation, varom här är fråga, är en sammanslutning av aktiva idrottsmän, fördelade i en massa special- och lokalförbund över hela landet. Denna organisation har vuxit fram såsom en frukt av mer än 10-årigt arbete och det syntes angeläget, att den fortfarande hölls vid liv även under de kritiska tider vi nu genomleva. Skulle denna organisation förlora det understöd den hittills åtnjutit från det allmännas sida, skulle det knappt kunna undvikas att organisationen delvis föll samman och det skulle krävas åratals av förnyat arbete för att åter föra idrottsrörelsen framåt till den punkt, där den nu står, och för att åter vinna en så allmän anslutning bland de breda lagren, som man nu lyckats ernå.

*Anslag till
understödjande
av idrotten.
(Forts.)*

Den fjärde och sista utgiftsposten under de 62,000 kronorna utgår till Sveriges centralförening för idrottens främjande. Denna förening är en organisation av helt annat slag än riksförbundet. Dess uppgift är huvudsakligen att lämna idrottsrörelsen ekonomiskt understöd, och den förfogar i sådant syfte bland annat över vissa lotterimedel. Centralföreningen drabbas av den egentligen betydelsefullaste nedprutningen. Dess andel av idrottsanslaget nedsattes nämligen med 37,000 kr. eller från 51,000 kr. till 14,000 kr. Denna nedsättning gick hårt fram över åtskilliga av föreningens utgiftsposter, och det kunde icke undvikas, att den också träffade den verksamhetsgren, som är dess viktigaste och huvudsakliga, nämligen inrättandet av idrottsplatser. Att ytterligare hämma Centralföreningens verksamhet genom att indraga även de 14,000 kronorna ansågs av flera skäl olämpligt. Ett av dessa skäl var, att det på många håll föreligger ett synnerligen stort behov av idrottsplatser. Såsom bevis härför vill jag endast nämna att till föreningen inkommo så många ansökningar om bidrag av 1915 års medel, att föreningen nödgades avslå ansökningar till ett sammanlagt belopp av 130,000 kr. Granskar man listan såväl över de orter, som erhållit understöd, som över dem, som önska erhålla sådant understöd, finner man en mängd industriorter inom olika delar av landet. Man behöver endast genomgå denna lista för att inse, vilken stor betydelse inrättandet av dessa idrottsplatser har för vår ungdoms fysiska fostran. Ett annat skäl för att låta de 14,000 kronorna utgå var att arbetet med åtskilliga idrottsplatser redan hade påbörjats, och under sådana förhållanden ansågs det nödvändigt, att de också finge fullbordas.

Vad jag haft äran anföra torde giva vid handen, att anslaget för 1915 har underkastats så stor nedsättning som gärna kunde ske, och att ej heller för 1916 bör utgå anslag till lägre belopp än 62,000 kronor. Kungl. Maj:t har emellertid för år 1916 föreslagit att utöver de besparade 38 000 kronorna skulle beviljas 37,000 kr. så att det för 1916 tillgängliga beloppet skulle utgöra 75,000 kr.

Höjningen har motiverats bland annat med önskvärdheten av att för nästa år kunna bereda den egentliga gymnastiken bättre understöd än vad den hittills kunnat erhålla. Jag ber att särskilt få

Anslag till
understöddjan-
av idrotten.
(Forts.)

fästa kammarens uppmärksamhet härvid, då detta bär vittne om en strävan att leda idrottsrörelsen i en riktning som av alla erkännes vara sund.

Men för anslaget höjning kan anföras ytterligare ett skäl. Centralföreningens utgifter till skatter ha blivit större än den beräknat. Den har nämligen för sin inkomst däri inberäknad avkastningen av lotterimedel, påförts en skatt av omkring 15,000 kr. och de besvär som anförts över beskattningen äro ännu icke avgjorda.

Det torde, vågar jag hoppas, av det sagda tydligt framgå, att goda skäl kunna anföras för Kungl. Maj:ts förslag och att ett bifall till utskottets hemställan skulle vara ägnat att tillföra idrottsrörelsen allvarlig skada.

Det är givet att organisationer, som inrättat sig under förutsättning att under framtiden få uppbärda anslag av en viss storlek från staten, icke utan en synnerligen stor olägenhet kunna råka ut för en häftig reduktion. Det är min övertygelse, att Kungl. Maj:t härvidlag har gått så långt sig göra låter. Om riksdagen skulle följa statsutskottet, skulle i själva verket detta innebära, att riksdagen i fråga om *detta* anslag skulle tillämpa en vida strängare politik än i fråga om övriga anslag, som varit uppförda under 8:de huvudtiteln.

För min del är jag övertygad om, att idrottsanslaget icke förtjänar en så hård medfart.

Samhällets industrialisering nödvändiggör åtgärder för folkets fysiska fostran. Bland dessa åtgärder intar idrottens stödjande ett viktigt rum. Jag ber att få erinra därom, att de anslag, som nu under ett par år beviljats i sådant syfte, komma de breda lagren till godo, ty inom den svenska idrotten medverka i vida större utsträckning än inom andra länder idrottsmän i blygsam ekonomisk ställning, vilka använda sig av idrotten såsom en för dem, man kan väl säga det, ytterst välbehövlig rekreation.

Idrottsanslaget är ett anslag till ungdomen och till folkkraftens höjande. Jag vågar uttala den förhoppningen, att kammaren skall, under behjärtande av de många starka skäl som kunna anföras till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, lämna sitt bifall härtill.

Herr Swartz: Det är icke mycket för mig att tillägga till det anförande, som hållits från statsrådsbänken vid denna punkt, då jag nu går att yrka bifall till den av mig och övriga reservanter avgivna reservationen i frågan.

Jag skall emelleritd be att få något närmare skärskåda de skäl, som utskottet anfört för sin hållning i frågan. Det är två skäl: det ena är det vanligen förekommande, sparsamhetsskälet; och det andra är att i alla fall idrottsverksamheten synes vara väl tillgodosedd under år 1916.

Vad beträffar sparsamhetsskälet, behöver jag icke säga, att det i och för sig har min fulla tillslutning, men man får spara på sådant sätt, att man icke skadar mera genom sparsamhet än genom givmildhet, och efter min uppfattning skulle det bli va följden i detta fall.

Såsom här redan framhållits, har idrottsverksamheten av 1913 års riksdag fått ett anslag å 100,000 kronor och av 1914 års riksdag ett anslag å likaledes 100,000 kronor; det ena anslaget var avsett för år 1914 och det andra för år 1915. Under 1914 utgick detta anslag helt och hållet. För 1915 är av anslaget å 100,000 kronor endast anvisat ett belopp av 62,000 kronor, och det är disponerat på sätt vi nyss hört. Vi hava således 38,000 kronor kvar. Det är på dessa 38,000 kronor utskottet tänker, då det säger, att idrottsverksamheten i alla fall, även om den icke får något nytt anslag för 1916, är ganska väl understödd. Jag tror knappast, att statsutskottet har haft fullt klart för sig hur situationen är inom idrottsverksamheten. Jag föreställer mig åtminstone, att om så hade varit fallet, ett sådant uttalande icke hade kunnat göras, att verksamheten är väl tillgodosedd med de 38,000 kronorna. Enligt upplysningar, som jag fått från vederbörande, förhåller det sig på det sätt, att av sistnämnda belopp måste först 15,000 kronor betalas tillbaka till Centralföreningen, därför att Centralföreningen har lånat riksförbundet detta belopp, för att det skall kunna betala skatt under 1915. Jag inlåter mig icke i detta sammanhang på frågan om skattnäddningen. Den är icke avgjord ännu, beslutet är överklagat, och man vet icke utgången. Men det är i alla fall tydligt, att medel för ändamålet måste beredas och att skatten måste betalas, om beloppet också en gång i tiden måhända kommer tillbaka, något varom jag emellertid icke känner mig övertygad.

Vidare behövs ett lika stort belopp för 1916 av liknande anledning att betalas det året. Där ha vi således 30,000 kronor av de 38,000, som skulle finnas tillgängliga. Då återstå endast 8,000 kronor. Vi hava hört att av det för 1915 anvisade beloppet å 62,000 kronor 13,000 kronor äro disponerade för militär idrott och skididrott. Om man vid fördelningen av de 38,000 kronorna sätter sistnämnda båda ändamål i främsta rummet näst efter att betala skuld och skatt, är det i alla fall av dessa 13,000 kronor bara 8,000, som kunna täckas, och det blir absolut ingenting kvar för den allmänna idrottsverksamheten. Det är alltså efter mitt sätt att se saken ett ganska egendomligt uttryck, då man säger, att idrottsverksamheten blivit väl tillgodosedd.

För min del kan jag icke finna annat än att det är i nästaste laget i alla fall med vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Det blir ju 37,000 kronor utöver förutnämnda 38,000. Då kunna ytterligare ett par av hithörande specialanslag fyllas, och så hava vi 35,000 kronor över, vilka skulle kunna användas för själva riksorganisationens verksamhet för att genom den komma de olika idrottsförbunden till del. Med avseende å detta ändamål förhåller det sig så, att efter den noggranna prövning av inkomna ansökningar om understöd, som äger rum, enligt vad vi hörde från statsrådsbanken, så har man i alla fall icke kunnat komma under 35,000 kronor för detta ändamål utan att riskera att detta

*Anslag till
understöddjan-
de av idrotten.
(Forts.)*

Anslag till
understöddjan-
de av idrotten.
(Forts.)

skulle medföra mycket svåra konsekvenser för hela idrottsverksamheten. Jag säger således, att de 35,000 kronorna torde få anses vara absolut nödvändiga för att man skall kunna upprätthålla det verk, som inaugurerats av riksdagen år 1913. Det intresse för saken, som visats från olika håll inom landet, borde verkligen kunna påräkna ett svar från riksdagen av den innebörd, som Kungl. Maj:ts proposition här innefattar.

Det nämndes nyss från statsrådsbänken, att det hade inkommit ansökningar om anslag på sammanlagt 170,000 kronor till idrottsplatserns anordnande. Enligt mig lämnade meddelanden hava för 1915 ansökningarnas sammanlagda belopp uppgått till c:a 200,000 kr., av vilka 39 st. från olika orter inom landet å tillsammans c:a 150,000 kr. ej kunnat bifallas. Av dessa 39 orter är det icke mindre än 16, som icke äro städer. Detta visar, att det icke är fullt riktigt, när man säger, att ifrågavarande anslag icke kommer landsbygden till godo och att intresse för saken där icke skulle förefinnas. Intresset är stort och sprider sig mer och mer utåt landet. Det bleve svårt att tillgodose det på sätt statsutskottet sagt. Det är svårt att tillgodose det med det anslag, som av Kungl. Maj:t är begärt. Men om man går in på Kungl. Maj:ts förslag, så visar det åtminstone, att man vill hålla intresset vid liv för denna verksamhet och att man, när bättre tider stunda, också kan vilja vara med om att åter öka detta anslag.

Det talades nyss om svenska gymnastikförbundet. Kungl. Maj:t har önskat bereda någon höjning i anslaget åt detta förbund, särskilt med avsikt att det skulle kunna utbilda gymnastikledare för landsbygden. Det är ett synnerligen önskvärt syfte. Huruvida det under de förhållanden, för vilka jag redogjort, låter sig göra att vinna detta även med Kungl. Maj:ts anslag, lämnar jag därhän, men det är åtminstone ett ytterligare skäl varför man icke, såsom utskottet föreslår, bör underlåta att bevilja något nytt anslag alls för 1916.

För mig står det alldeles klart, att det blir ett ofantligt hårt slag för svensk idrotts- och gymnastikverksamhet, för den händelse anslaget drages in på sådant sätt, som föreslås från statsutskottets sida. Och det skulle vara, synes det mig, så mycket olämpligare att göra det vid en tidpunkt, då händelserna runt omkring oss mer än någonsin visa vikten av att folket är i den bästa kondition, som genom idrott och gymnastik kan åtdetsamma beredas.

Jag tillåter mig, herr talman, på anförda skäl yrka bifall till reservationen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Ehuru jag på förhand förstår, att det icke är lätt att möta några vidare sympatier i denna kammare för hävdande av utskottets ståndpunkt i förevarande fråga, så finner jag mig likväl skyldig att säga några ord.

då jag anser den av utskottsmajoriteten intagna ståndpunkten vara den starkast motiverade.

*Anslag till
understöddjan-
de av idrotten.
(Forts.)*

Jag ber då först att få säga, att det förefaller mig som om resonemanget om idrottsrörelsens förpliktelse att erlägga värnsskatt och att dessa belopp skulle utgå av det ifrågasatta statsanslaget vore alldeles oriktigt. Frågan om värnsskatten hör enligt min mening icke alls samman med frågan om statsanslaget. Denna organisationen för idrottsrörelsen åliggande värnsskatt är ju en beskattning av andra medel, som stå till rörelsens förfogande och för vilka man anser skäligt och riktigt att det betalas skatt.

Då statsutskottets ärade ordförande vidare säger, att vi icke torde haft klart för oss i utskottet, i vilken situation idrottsrörelsen befinner sig, vill jag erkänna, att det kanske ligger något i den saken. Det skulle nämligen varit synnerligen önskvärt, att man i den kungliga propositionen fått en redogörelse för icke blott användningen av de anslag, som lämnats från riksdagens sida, utan jämväl om idrottsrörelsens ekonomi i dess helhet, och detta så mycket hellre, som man åberopar just andra omständigheter än statsanslaget och dess användning såsom skäl för en ökning av detta anslag. Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet sade, att det var först efter en prövning av en fullständig redogörelse för de resurser, som stå till idrottsrörelsens förfogande, som Kungl. Maj:t ansett sig kunna nedsätta anslaget till 62,000 kronor. Det skulle då ha varit bra, om riksdagen haft samma möjlighet att pröva till buds stående resurser, när det för riksdagen gällde att bestämma storleken av sitt anslag. En sådan redogörelse föreligger emellertid icke.

Jag vill framhålla, att vad som föranledde statsutskottet att intaga den ståndpunkt, som blev dess, var att anslaget, sådant det nu föreslagits, uppenbarligen innebär, icke såsom man har gjort gällande här, ett uppehållande blott av idrottsrörelsen i hittills förekommande omfattning, utan en bestämd ökning på ett par områden. Det är dels i avseende å, såsom man har angivit, anläggningen av idrottsplatser, dels ock i avseende å att i fråga om gymnastikundervisningen på landet åstadkomma mera utbildade ledare. Här föreligga således äskanden, som avse icke blott att hålla rörelsen på den ståndpunkt, den nu intar, utan även att utvidga dess verksamhet. Då har man inom utskottet funnit, att det icke kunde vara den riktiga och lämpliga tidpunkten att på det sättet på detta speciella område, i olikhet med vad som skett på andra områden, bereda möjlighet till utvidgning.

När statsutskottets ärade ordförande säger, att vad gymnastikundervisningen beträffar, man borde taga hänsyn till intresset härav speciellt under nuvarande situation, förefaller det mig finnas skäl för den erinran, att han av den situationen föranletts att vara med om att på en tidigare punkt avstyrka ett anslag just till gymnastikundervisning.

Jag är övertygad om att anslaget blir av riksdagen beviljat, men jag tror, att det gives skäl jämväl för utskottets ståndpunkt.

Anslag till
understöddjan-
de av idrotten.

(Forts.)

Och det kommer säkerligen att taga sig egendomligt ut, att man de facto på denna ståndpunkt finner sig kunna motivera anslag till en utvidgad verksamhet, under det att man på andra områden anser sig icke kunna upprätthålla viktiga verksamhetsgrenar i samma omfattning, som tidigare varit möjligt på grund av från riksdagens sida beviljade anslag.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Pers: Jag vill blott med några få ord angiva min ställning till frågan. Jag har kunnat förena mig med reserveranternas uppfattning icke blott i utskottets vederbörande avdelning utan också i utskottets plenum, och jag tror, att denna uppfattning är synnerligen väl grundad. Det är visserligen sant, att tidsomständigheterna mana till sparsamhet, men det framträder också ett annat krav på oss, nämligen att det skall finnas en frisk och stark ungdom här i landet. Det är visserligen sant, att idrottsrörelsen företer vissa missriktningar, och att man kan hava åtskilligt att klandra den för, men i stort sett får man medgiva, att idrottsrörelsen riktar ungdomens uppmärksamhet på de kroppsliga färdigheterna och hela landets uppmärksamhet på kroppskulturen i allmänhet. Det är denna kroppskultur, det är denna intressets riktning på kroppens vård och utvecklingen av kroppsstyrka, som man i dessa tider får vara med om att gynna. För min del vill jag icke dela ansvaret för ett avbrott i denna rörelse, som skulle föranledas av ett bifall till utskottets hemställan, och därför har jag gått med på reservationen.

Herr Klefbeck: Jag är statsrådet tacksam för den uttömmande behandling av ifrågavarande ärende, som han här har lämnat, och jag skall därför blott tillägga ett par ord för egen del. Jag vill göra detta såsom representant för en ganska stor idrottsförening här i staden. Jag vill då söka bemöta ett yttrande, som herr Carl Ekman hade, varvid han, enligt vad jag kunde förstå, såsom den egentliga invändningen emot förevarande anslag framhöll, att man här försöker utvidga verksamheten, under det att man på alla övriga områden i år försökt hålla rörelsen inom den ram, den förut intagit. Han sökte bevisa detta påstående därmed, att man skulle anslå pengar till inrättande av idrottsplatser.

Såsom idrottsman — om jag får kalla mig så — vill jag förklara, att det är alldeles obegripligt, hur man skall kunna ordna och bedriva någon idrottsverksamhet, utan att hava ordentligt anordnade idrottsplatser. Att anslå medel till ordnande av idrottsplatser innebär då icke i någon grad utvidgande av en förut befintlig verksamhet, utan är ett alldeles nödvändigt led i bedrivandet av denna verksamhet.

Jag kan därtill från den förening jag tillhör, vittna att densamma, trots att den omfattar över 300 medlemmar och i fråga

om idrottsplats har ytterst blygsamma förhållanden, först efter att jag tror i 4—5 år hava sökt få medel till ordnande av sin verksamhet lyckats erhålla sådana. Att vi så länge fått vänta, har uteslutande berott därpå, att medel helt enkelt icke stått till förfogande.

*Anslag till
understöddjan-
de av idrotten.
(Forts.)*

Då således den ärade utskottsledamotens starkaste argument, nämligen att detta skulle innebära ett utvidgande av verksamheten, enligt min mening icke håller stånd, utan anslaget åsyftar, att man skall kunna upprätthålla verksamheten i någon mån i den utsträckning, som är av behovet påkallad, så får även jag, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr Magnusson, Gerhard: Herr talman, även jag skall be få yrka bifall till reservationen. När jag begärde ordet, så var det liksom fallet var med herr Klefbeck närmast för att bemöta herr Ekmans tal om att det här på något sätt skulle gälla en utvidgning av en pågående verksamhet. Förhållandet är i stället, att för nästföregående år har idrottsanslaget icke alls räckt till för att tillfredsställa anspråken på olika platser i landet för bidrag till anordnande av idrottsplatser och dylikt, utan man har endast kunnat bevilja anslag till ungefär fyrtio procent av vad som begärts. Man har framhållit inom överstyrelsen för riksförbundet, att det genomgående varit fullt giltiga framställningar, och att fullt bärande skäl ha anförts för dem alla, och man skulle helst velat bevilja de summor, som begärts, men man har som sagt icke kunnat gå med på att lämna mer än fyrtio procent därav. Det allra sista året har man ytterligare måst minska anslagen i så hög grad, att man vid den senaste utdelningen icke kunde lämna mera än femton procent av vad som begärts från olika delar av landet. Jag har här en lista på omkring ett sjuttiototal platser, där man begärt anslag för iordningställande av idrottsplatser och dylikt. Dessa anslag växla mellan några hundra och några tusen kronor, och summan stannar vid ett belopp av 150,200 kronor. Det är sådant, som man måste avslå. När man förut haft ett anslag på 100,000 kronor och regeringen därav hållit inne 38,000 som besparing för kommande tid, men man nu vill taga bort hela det anslag, som eljes under vanliga förhållanden brukar begagnas, nämligen 100,000 kronor, och i stället nöja sig med de 38,000 kronorna, som äro kvar från föregående år, så skulle detta — det är alldeles säkert — bli ett så hårt slag mot idrottsrörelsen, att det vore beklagligt, om denna kammare ginge med därpå.

I fråga om idrottsplatserna vill jag för min del redan nu vid detta tillfälle ha sagt, att dessa små enkla idrottsplatser ute i landet här och var, vid brukssamhällen, industriorter, småstäder o. s. v., hur anspråkslösa de än äro, dock ha blivitsamlingspunkter för ungdomen, som fått en mycket stor betydelse för ifrågavarande orter. Och det är alldeles säkert, att i många trakter av vårt land — jag höll på att säga de flesta — lider

Anslag till
understödlan-
de av idrotten.
(Forts.)

ungdomen brist på omväxling och förädlande förströelser. Och för att behålla ungdomen i landet och bevara den åt vårt folk är befintligheten av en sådan omväxling i vårt eget land så pass värdefull, att man bör uppmuntra den och icke på något sätt lägga hinder i vägen för dess utveckling. Här ha vi måst göra en inskränkning på grund av tidsförhållandena, men jag anser, att det vore olämpligt att gå så långt, att man äventyrade idrottsverksamheten i landet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de beträffande föreliggande punkt förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren, med avslag å utskottets hemställen, skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Swartz m. fl. vid denna punkt avgivna reservation; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 186—206.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Broström* avlämnade följande nådiga propositioner:

nr 57, angående beviljande av lån av statsmedel för understöd-
jande av behövande konstidkare;

nr 59, angående anslag till iståndsättande av Sandvikens hamn
på Öland;

nr 60, angående tillsättning av tjänster vid länsstyrelsen i Stock-
holms län m. m.;

nr 61, angående pension åt ritaren å ingenjördepartementet vid
flottans stations i Stockholm varv N. A. A. Petterssons änka Ida
Augusta Pettersson; och

nr 62, angående årliga understöd åt konstapeln vid flottans po-
liskår N. G. Bruhns änka Jones Anna Larsdotter Bruhn och makar-
nas minderåriga barn samt åt konstapeln vid samma poliskår J. A.
Svenssons änka Amalia Charlotta Svensson och makarnas minder-
åriga barn.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets den 10 och 12 inne-
varande mars bordlagda utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion
om införande i lagen angående sparbanker av viss bestämmelse rö-
rande sparbanks rätt att belåna inteckning i fastighet, biföll kam-
maren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets den 10 och 12 i
denna månad bordlagda utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion

angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till ändring i visst syfte av 17 kap. handelsbalken, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade nådiga propositioner:

nr 57, angående beviljande av lån av statsmedel för understöd-jande av behövande konstidkare;

nr 59, angående anslag till iståndsättande av Sandvikens hamn på Öland; och

nr 60, angående tillsättning av tjänster vid länsstyrelsen i Stockholms län m. m.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet följande under sammanträdet avlämnade nådiga propositioner:

nr 61, angående pension åt ritaren å ingenjördepartementet vid flottans stations i Stockholm varv N. A. A. Petterssons änka Ida Augusta Pettersson; och

nr 62, angående årliga understöd åt konstapeln vid flottans poliskår N. G. Bruhns änka Jones Anna Larsdotter Bruhn och makarnas minderåriga barn samt åt konstapeln vid samma poliskår J. A. Svenssons änka Amalia Charlotta Svensson och makarnas minderåriga barn.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälligt lönetillägg åt viss personal av lägre grad vid statens järnvägar; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader för år 1916;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 35 § i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 12, i anledning av väckt motion om tullfrihet för avkokt silke, som ej inkommer i smärre, för detaljhandeln lämpade uppläggningar; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område från förra militiebostället Älgårås nr 2 Melangården i Skaraborgs län;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående för-

Första kammarens protokoll 1915. Nr 34.

säljning av viss kronans andel i det till soldatroten nr 67 vid Uppvidinge kompani av Kalmar regemente hörande soldattorp i Kronobergs län;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Strängnäs landsförsamling av mark från förra hospitals-hemmanet Stenby nr 1 i Södermanlands län;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 20, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående reglering genom lagstiftning av ömsesidiga rättigheter och skyldigheter i fall då någon erhållit rätt att taga husbehovsvirke å skog, som äges eller disponeras av annan;

nr 21, i anledning av väckt motion om rätt för jordägare, vilkas fastigheter äro avsöndrade från kronoegendomar, att efter utsyning erhålla behöfligt hägnadsvirke;

nr 22, i anledning av väckt motion om ändring i 33 § väglagen; och

nr 23, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t om inrättande av spannmålslagerhus.

Justerades fem protokollsutsdrag för denna dag.

Herr *Asplund* väckte en motion, nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4,16 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
